

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

«Ένας λαός υφώνεται ήμα
δείξη πως δε φοβάται την
αλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φυ-
σικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ε΄

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 9 ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΗ 1907

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 273

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ. Ανάμνησις (συνέχεια).
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ. Στούς σοσιαλιστικούς.
ΗΛΙΑΣ ΒΟΥΓΙΕΡΙΑΝΗΣ. Η «Διάπλαση» και τὰ Ρω-
μιόπουλα.
Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ. Θεατρικά — Οί «Αλυ-
σίδες».
ΒΑΣΙΛΙΟΣ ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ. Ο «Μικρομέγας» τού Βολ-
ταίρου (συνέχεια).
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Γιάννης Περγιαλίτης, Χρίστος Δέλλας.
ΠΑΡΑΙΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ. — ΧΩΡΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΟΙ ΑΛΥΣΙΔΕΣ

Δράμα με τρία μέρη.

Συγγραφέας: Δ. Π. Ταγκόπουλος.

Όσοι βάλθηκαν τὰ τελευταία τούτα χρόνια νὰ μελετήσουν βαθειά, συνειδητά, και καπως επιστημονικά, τὴν κατάσταση πού παρουσιάζει ἡ κοινωνία μας, καὶ τὸ δρόμο πού ἀκολουθεῖ, τίποτα ἄλλο δὲν ἔκαμαν παρά νὰ βγάλουν ἀπελπιστικές ξερωνιές. Ἡ τέτοια συμφωνία τους κάμποσο, θαρροῦμε, βαθαίνει στὴ ζυγαριὰ τῆς κριτικῆς μας. Δὲ χωρεῖ ἀντιλογία, πὼς τὸ ξεφύλισμά μας ἔχει ρίζες βαθειές, καὶ πὼς οἱ βελτιώσεις αὐτὲς ρίζες πρέπει πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ χτυπηθοῦν, νὰ ξεθαποῦν καὶ νὰ καοῦν. Στὸ ποιὲς εἶναι αὐτὲς οἱ ρίζες, δὲν εἶναι γιὰ τὴν ὥρα οἱ λιγοστοὶ κοινωνιολόγοι μας σύμφωνοι, καὶ ἀκόμα, στὸ ποιὰ θὰ εἶναι τὰ πιὸ κατάλληλα μέσα γιὰ τὴ μεγάλη δουλειὰ τοῦ κοινωνικοῦ λυσιτερισμοῦ.

Πρῶτη μέσα σὲ ὅλα ἡ φιλοσοφία μας ἔνοιωσε τὴν ἀνάγκη τοῦ ξεσκλαβοῦ, καὶ αὐτὴ εἶναι γραφτὸ νὰ σταθῇ μιὰ μέρα ὁ πρόδρομος τῆς ποθητῆς ἀναγέννησης. Μὰ ἴσαμε τώρα ἡ φιλοσοφία ἔμενε κρυμμένη σ' ἕνα κύκλο ἐκλεχτὸ μὰ μικρὸ, καὶ τὸ ἔθνος ἔπαιρνε γιὰ φιλοσοφία ὅ,τι τοῦ παρουσιάζανε οἱ προγονοχτυπημένοι δασκάλοι, καὶ οἱ ἐπιτήδειοι δημοσιογράφοι τῆς ρεκλαμαρισμένης ρουτίνας. Ὁ μικρὸς μὰ ἐκλεχτὸς, εἴπαμε, κύκλος φαινότανε στὰ μάτια τοῦ κοινοῦ, σὰν κάτι ξένο καὶ ἀπόμετρο ἀπὸ τὰ ἰδανικά του, ἰδανικά πλασμένα καὶ φροντισμένα ἀπὸ τὴν ψεύτικη συμπερικυκλωσιὰ πού εἶχε τυλίξει ὅλο τὸ ἔθνος. Κ' ἔτσι ὁ κύκλος αὐτὸς ὁ φιλολογικὸς πού ἔνοιωσε τὴν κάποια αὔρα τῆς ἀληθινῆς ἀναγέννησης, στάθηκε σὰν ὁ πρῶτος ἐχθρὸς τοῦ κοινοῦ, ὁ περιφρονημένος, ὁ βρισμένος, ὁ τιποτένιος.

Αὐτὸ ἔακολούθησε φυσικὰ κάμποσον καιρὸ. Μὰ σ' αὐτὸ τὸν καιρὸ μέσα, χίλια περιστατικά βάλθη-

καν νὰ ζυπήσουν τὸ κοιμισμένο κοινὸ. Ὁ ὕπνος ὅμως εἶτανε βαθύς, ὅσο κι' ἂν εἶτανε ἀφύσικος, ἀφοῦ αἰτία του μεγαλύτερη τὸ ἀφίονι τὸ δυνατὸ τοῦ δασκαλισμοῦ πού κατάφερε νὰ ξαπλώσῃ τὸ κάρωμά του μὲ τὴ βοήθεια τῆς Πολιτείας καὶ στὰ πιὸ μικρὰ χωριὰ ἀκόμα.

Μέσα στὴν Ἀθήνα τὴν ἴδια, πού ἔπρεπε νὰ ἔχη στημένο τὸ θρόνο τῆς ἡ λευτεριὰ τουλάχιστο τῆς γνώμης καὶ τῆς ιδέας, χτυπήθηκε αὐτὸς ὁ φιλολογικὸς κύκλος, λυσσασμένα, μὲ ἐπιμονὴ καὶ μὲ στενοκεφαλιά, πού ἂ δὲν εἶχε μέσα του τὴ μεγάλη δύναμη καὶ πίστη τοῦ Ἀληθινοῦ, δύσκολο θὰ εἶτανε νὰ μὴ συντριφτῇ γιὰ τὴν τοτεινὴ ὥρα. Ὁ ἀγῶνας προχωρῶντας ξαπλώθηκε. Βρῆκε ρίζες, στὸ διαφάνημα τῆς ἐθνικῆς γλώσσας. Στὸ σημεῖο δηλαδὴ ἐκεῖνο πού εἶχε γιὰ βάση ἡ ψεύτικη φιλολογία τοῦ δασκαλισμοῦ. Ἀπὸ τότες ὅμως ὀκνήκε φανερώτερη ἡ ὀρμὴ καὶ τὴ σεμνὴ συζήτηση τῆς πέννας, ἀντικατάστησαν οἱ ρωγνὲς τοῦ δρόμου καὶ τὰ κουμποῦρια τῶ μεθυσμένων ἀπὸ τὸ ἀφίονι τοῦ δασκαλισμοῦ πατριωτῶν. Ὁμως «μιάς καὶ λάμψη ἡ ἀλήθεια τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὴ σταματήσῃ». Κ' ἔτσι βλέπουμε τελευταία νὰ ἀνοίγεται σιγὰ σιγὰ ἡ πλατεία πόρτα, πού φέρνει στὴ μεγάλη δημοσιότητα, καὶ στὰ ἔργα ἀκόμα πού κλείνουν μέσα τους τὴν πραγματικὴ ἀξία, ὅσο κι' ἂ βγαίνουν ἀπὸ κείνα τὰ κοντύλια πού ἡ ἐθνικὴ συνειδηση στρεβλωμένη τόσα χρόνια κατάρτεξε καὶ περιφρόνησε.

Σὲ μιὰ τέτοια αἰτία, μὰ καὶ σὲ μιὰ μεγάλη καὶ τιμημένη προσπάθεια τοῦ κ. Οἰκονόμου, χρωστάμε τὸ πρῶτο ἀνέθεμα στὴ σκηνή, ἱεδῶ καὶ λίγες μέρες, τοῦ καινούριου δραμάτου τοῦ κ. Δ. Π. Ταγκόπουλου μὲ τὸν τίτλο «Ἀλυσίδες».

*

Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου.

Σ' ἕνα σπίτι ἐνὸς συναξίουχοῦ ὑπάλληλου, τοῦ Στρατιδῆ, πού βγήκε θεόφρωνος ἀπὸ τὴν τελωνιακὴ ὑπερσία, καὶ ζῆ μόνον μὲ τὴ μίσηρ συντάξή του, ἔχει μπῆ σὰ φίλος καὶ προστάτης ὁ Δῆμος Στρωτός, ἕνας νέος ἄνθρωπος μὲ ὑπέροχη μόρφωση πού τ' ὄνειρό του εἶναι νὰ πολιτευτῇ καὶ νὰ μπῆ στὴ Βουλὴ φέρνοντας ἐκεῖ μέσα καινούριους πολιτικούς θεούς. Ὁ Στρατιδῆς ἔχει δύο παιδιά, τὴν Ἀστροῦλα, κόρη μὲ ψυχὴ ἀγνή πού δέχτηκε μὲ λαχτάρια καὶ ἔνοιωσε βαθειὰ τὴς καινούριες καὶ τίμιες ιδέες τοῦ Στρωτοῦ, καὶ ἕνα γιό, τὸν Κώστα, παραλυμένο λιμοκοντόρο πού περιμένει νὰ τοιμπήσῃ καμιά θέση ἀπὸ τὸ δημόσιο. Ὁ Στρωτός πού ὅσο ἀντιδημοκρατικὲς ιδέες κι' ἂν ἔχη, ἔχει ὅμως καὶ κάμποσους ψήφους, μπαίνει σ' ἕνα ἐκλογικὸ συμμαχισμὸ πού ἀρχηγὸς του

εἶναι ὁ Καλόκαρδος, παλιὸς πολιτικὸς πού λατρεῖται γιὰ θεὸ τοῦ τὸ ρουτφετί, μὲ τὴν συμφωνία ὅμως νὰ δεχτῇ ὁ συμμαχισμὸς τους γιὰ ἐκλογικὸ σύμβολο, τὸ σύμβολο τοῦ Στρωτοῦ αὐτὴν ἀλήθεια καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια πού μ' αὐτὸ δὲς φορές ἴσαμε τώρα ἔβαλε κάλλη σὲ περσμένες ἐκλογεῖς ὁ Στρωτός καὶ ἀπέτυχε.

Ἡ Ἀστροῦλα ἀντιγράφοντας τὸ λόγιο τοῦ Στρωτοῦ πού μέλλει νὰ βγάλῃ σὲ μιὰ ἐκλογικὴ διαδήλωση, παρσέφνεται καὶ βάνει μέσα μονάχη τῆς ἕνα δυνατὸ παράγραφο, πού χαρακτηρίζεται κατόπι στὴ διάσκεψη τῶν ὑποψήφιων σὰ μιὰ μπόμπα πού θὰ καταστρέψῃ ὀλάκαιρο τὸ συμμαχισμὸ θάβοντάς τονε στὰ μαῦρα. Ὁ παράγραφος ὅμως αὐτὸς πού ἐκπράζει ὅλο τὸν ἀγῶνα καὶ τὴς ιδέες τοῦ Στρωτοῦ μὲ λίγη καὶ χτυπητὰ λόγια, πρέπει νὰ βγῇ. Τουλάχιστο ἔτσι θέλουμε οἱ ἄλλοι ὑποψήφιοι. Μὰ ὁ Στρωτός ἐπιμένει νὰ μιλήσῃ χωρὶς νὰ κοπῇ λέξη ἀπὸ τὸ λόγιο του. Ἡ γυναίκα ὅμως τοῦ Καλόκαρδου, ἡ Ρωζάνη, πού ἀπὸ χρόνια τώρα ἀγαπάει τρελλὰ τὸ Στρωτό καὶ θέλει νὰ τονε δῇ μεγάλο, τρανὸ καὶ δεξασμένο, τοῦ λέει γιὰ νὰ τονε συγκινήσῃ πὼς πρέπει γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης τῆς νὰ υποχωρήσῃ καὶ νὰ μὴ μιλήσῃ στὸ λαό. Ὁ Στρωτός ὅμως δὲν πείθεται, παρὰ μόνον τότες ὅταν ἡ Ρωζάνη τοῦ φέρνει πιὰ μπροστά στὰ μάτια του τὴ λογικὴ. Κ' ἡ λογικὴ τοῦ λέει πὼς γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ δώσῃ σάρκα στὰ μεγάλα του ὄνειράτα πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ γιὰ λίγο ὅσο νὰ βγῇ βουλευτής, καὶ μπαίνοντας στὴ Βουλὴ νὰ χτυπήσῃ τότε κατακέφαλα τὴ ρουτίνα, ξηγῶντας τὰ πολιτικά του σκέδια. Ὁ Στρωτός τὸ βρῆκε αὐτὸ σωστό, δὲ μιλεῖ, καὶ ἔτσι ὁ λαὸς τονε βγάζει πρῶτο βουλευτῆ.

Φυσικὰ τὸ εὐτυχισμένο τοῦτο γεγονός φέρνει ἀμολόγητη χαρὰ στὸ σπίτι τοῦ Στρατιδῆ. Ἡ Στρατιδαίνα εἶναι εὐχαριστημένη πού καὶ ὁ ἄντρας τῆς καὶ ὁ γιὸς τῆς θὰ χωθῶνε σὲ θέσεις. Ὁ Στρατιδῆς εὐτυχισμένος πιὰ πού ὁ προστάτης τους μπαίνει στὸ δρόμο τῆς δοξας, δὲν μπορεῖ νὰ κρύψῃ τὴν εὐχαρίστησή του. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Κωστῆς πού ὄνειρεύεται γιὰ δαύτονε ἡ μάνα του τὸ νομαρχιλῆκι.

Μόνον ἡ Ἀστροῦλα δείχνει στενοχωρημένη. Γι' αὐτὴν ὁ Στρωτός εἶτανε ὁ ἰδανικὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, πού ποτὲ δὲ θὰ μπορούσε γιὰ δόξες ἐφήμερες ν' ἀφήσῃ τὴς ιδέες του, ἔστωντας καὶ προσωρινά. Καὶ φοβάται μήπως τὴν πρώτη αὐτὴ ὑποχώρηση ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλες, καὶ ἔτσι ὁ Στρωτός πῆσῃ καὶ αὐτὸς στὴ μεγάλη φαγὰν τῆς ρουτίνας. Ἐνας κόσμος γκρεμίστηκε μέσα τῆς, καὶ τὸ τέτοιο γκρέμισμα μέσα στὴν ψυχὴ τῆς ἀγνῆς κόρης δείχνεται σὰ μιὰ ἀπαγοήτευση φοβερὴ γιὰ τὰ πράματα τοῦ κόσμου. Μὲ σκοπὸ παρηγοριᾶς καταφεύγει στοὺς πιστοὺς τῆς

σύντροφους, στα βιβλία. 'Η «'Ασάλευτη ζωή» του Παλαμά με τὸ θαυμαστὸ τραγούδι τῶν «'Αλυσίδων» τῆς φέρνουνε στὰ μάτια τοῦ νοῦ ὅλο τὸν ἀγῶνα τοῦ Στρωτοῦ, ὅμως—ἀλλοίμονο—μ' ἓνα τέτιο τέλος. Σὲ τέτια ψυχολογικὴ στιγμὴ βρίσκοντάς τινε ὁ Στρωτὸς πῆς λέει μερικὰ λόγια γιὰ νὰ δικαιολογηθῆ, κι ἄκομα τῆς φανερώνει ἀπόμακρα τὴν ἀγάπη του πρὸς αὐτή. 'Η 'Αστρούλα ὅμως ξέροντας τίς σκέψεις του με τὴ Ρωζάνη θυμῶνει καὶ τοῦ λέει πὼς δὲν πρέπει νὰ θέλῃ νὰ τινε κἀνὴ ἐρωμένη του, ἐπειδὴ προστατεύει τὴν οἰκογένειά της. Τῆ στιγμὴ ἐκείνη ἔχουνται στὸ σπίτι τοῦ Στρατίδη, ὁ Καλόκαρδος με τὴ γυναίκα του, καὶ παρμερίζουνε σὲ μιὰ κάμαρα μαζὺ με τὸ Στρατίδη γιὰ νὰ συσκεφτοῦνε γιὰ κάτι ὑποθέσεις πολιτικῆς. 'Η 'Αστρούλα πιά ἀγαναχτισμένη με τὸν πατέρα της ποῦ τοῦ τὰ φανέρωσε ὅλα, καὶ ποῦ τῆς ἀρνήθηκε νὰ διώξῃ ἀπὸ τὸ σπίτι τους καὶ Καλόκαρδο καὶ Στρωτό, ἔρχεται στὰ λόγια με τὴ Ρωζάνη καὶ τελειώνει νὰ τῆς δώσῃ ἓνα μπάτσο, καὶ νὰ πῆ στὸ Στρωτό ποῦ τρέχει μαζὺ με τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὴν πλαγιὴν κάμαρα στὶς φωνὲς τῆς Ρωζάνης: «Κύριε, ἔλατε νὰ περιποιηθῆτε τὴν ἐρωμένη σας». 'Ακούοντας ἀπὸ τὸ στόμα τῆς 'Αστρούλας τέτια λόγια ἡ Στρατίδαινα ξαφνιαίνεται καὶ τραβῶντας τὰ μαλλιά της ξεφωνίζει πὼς τρελλάθηκε τὸ κριτίσι της

*

Φανερὰ μᾶς δείχνεται ἀπὸ τὴν ὑπόθεση πὼς τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου ἀντιπροσωπεύουνε ιδέες. Ὁ Στρωτὸς συβολίζει τὸ φωτισμένο ἄνθρωπο ποῦ σήμερα θέλοντας νὰ βγῆ στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, πλευεὶ ὀλοένα με τὸ μεγάλο ζήτημα «ψευτικὰ κ' ἐπιτυχία ἢ ἀλήθεια κι ἀποτυχία». Σὲ κάθε βῆμά του, σὲ κάθε σκέψη του θὰ τοῦ φανερωθῆ ἡ τραγικὴ πραγματικότητα. Κι' ἂ δὲ θελήσῃ νὰ συντριφθῆ μέσα σὲ τέτια κοινωνία σὰν τὴ δική μας, πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ Στρωτοῦ.

Ἡ 'Αστρούλα πάλι εἶναι ἡ 'Ἰδέα, ἡ μονοκόματη καὶ ἀλύγιστη ἰδέα, ποῦ ὀδηγὸ της ἔχει τὴν 'Αλήθεια καὶ δόξα της τὸ σύντριμμά της κάτω ἀπὸ τὴν 'Αλήθεια, ἀντίθετα πρὸς τὴ Ρωζάνη ποῦ ὅλη ἡ ρουτίνα καὶ ἡ πρόληψη τῆς σημερινῆς μας κοινωνίας ἔχει συμμαζευτεῖ στὸ χαρακτῆρά της.

Ὁ συγγραφεὺς με τὸ παράδειγμα τοῦ Στρωτοῦ μᾶς δείχνει τί γίνεται σήμερα ἀνάμεσό μας, καὶ γιατί ἄνθρωποι ποῦ ἀρχίζονε τὴν κοινωνικὴ δράση τους με μὴν ἄγρια ὀρμὴ καὶ μ' ἓνα γενναῖο καὶ τολμηρὸ

φανατισμὸ στὶς ἰδέες τους, πέφτουν γλήγορα στὴ σειρά τῶν ἄλλων ποῦ πιτυχαίνουν κι ἀνεβαίνουν λιθανίζοντας τὴν ψευτιά. Με τὸ παράδειγμα τῆς 'Αστρούλας θέλει νὰ μᾶς δείξῃ τί πρέπει νὰ γίνῃ. Ὁ φανατισμὸς τῆς 'Αλήθειας, πρέπει νὰ εἶναι τόσο δυνατός, τόσο ὑπέροχος ὥστε νὰ μὴ δειλιάσῃ καὶ τὴ βία ἀκόμα νὰ μεταχειρισθῆ γιὰ νὰ θρονιαστῆ γύρω μας καὶ νὰ μᾶς φέρῃ τὴν ποθούμενη νίκη κι ἀνυγέννηση, συντρίβοντας τίς καταραμένε ἀλυσίδες ποῦ μᾶς σφιγγουνε. Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, τί ἀγῶνας, τί πάλαιμα τῆς 'Αλήθειας, ποῦ πότε χαρακτηρίζεται σὰν κούφια ἰδέα, δίχως πρᾶχτικότητα, καὶ περισσότερο σὰν τρέλλα ἀπὸ τοὺς λογῆς λογῆς ἀνίδεους κ' ἀνίκωνους νὰ τρέξουν μπροστὰ καὶ νὰ κοιτάξουνε βαθειά.

Θὰ θέλαμε ὅλοι οἱ Ρωμιοὶ νὰ σκύδανε στοχαστικὰ μπροστὰ στὸ τέτιο βάθος τοῦ ἔργου, καὶ νὰ βᾶνε προσεχτικὸ αὐτὶ στὶς θαυμαστὲς ἰδέες τοῦ διαλόγου. 'Εθνικὸ Βαγγέλιο νὰ πῆ κανεὶς τὸ καινούριο δράμα τοῦ κ. Ταγκόπουλου, δὲ θὰ εἶναι πολὺ. 'Αν εἶχε ὁ τύπος μας καθαρὴ ἀντίληψη στὰ δημόσια πράγματα, ἂν εἶχε τὸ ἐλάχιστο συμφέρον γιὰ μιὰ ἀληθινὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ μας, ἔστω καὶ τῆς μερίδας τῆς λεγόμενης τῶν γραμματισμένων, ἔπρεπε με ὅλη τὴ δύναμή του νὰ τονίσῃ πὼς τὸ ἔργο αὐτὸ εἶχανε κληθῆναι νὰ τὸ μελετήσουνε βαθειά οἱ Ρωμιοὶ μας

*

Μεγάλο θεατρικὸ ἔργο, ἀπὸ τὴν τεχνικὴ μεριά ἐξεταζόμενον, βέβαια δὲν εἶναι οἱ «'Αλυσίδες». Ὁμως δὲ μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πάλι πὼς δὲ στέκουνται στὴ σκηνή. Ὁ διάλογος φυσικός. Μιὰ ἀπλὴ κουβέντα ποῦ πλέκει δράμα. Τὰ πρόσωπα χαρακτηρισμένα ἀρκετὰ βαθειά, με τὴν ψυχολογία τους ζυγιασμένη στὰ λόγια τους. Μὰ σὲ κάμποσα μέρη νοιώθει ὁ θεατῆς πὼς ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα στάθηκε μεγάλη, γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ φέρῃ τὰ πρόσωπα ὅπως τοῦ χρειάζονταν στὸ διάλογο, γιὰ τὸ ἔκποιο ζετύλιγμα τῆς ὑπόθεσης.

Γιὰ νὰ γίνῃ ὁ διάλογος τῆς πρώτης πράξης μεταξὺ 'Αστρούλας καὶ Στρωτοῦ, ἔπρεπε νὰ λείπῃ ἡ Στρατίδαινα. Στέλνεται λοιπὸν αὐτὴ ἀπὸ τὸ συγγραφέα σὲ μιὰ γειτόνισσά της ποῦ εἶναι τάχα ἄρρωστη. 'Ἔτσι ὅμως ποῦ φεύγει, δὲ φεύγει φυσικά. Φαίνεται πὼς φεύγει ἐπιτήδης. 'Ενῶ ὁ Στρατίδης ποῦ φεύγει ὕστερα ἀπὸ τὸν καυγᾶ με τὴ γυναίκα του—ποῦ ὁ καυγᾶς ἴσα ἴσα αὐτὸς χρησιμεύει καὶ γιὰ τὸ πλεξίμο τοῦ δράματου—φεύγει πολὺ φυσικά, χωρὶς νὰ

χτυπᾶν στὸ τεχνικὸ μέρος.

Στὴν τρίτη πράξη πάλι, ὅταν ἔρχεται ὁ Στρωτὸς στὸ σπίτι τοῦ Στρατίδη ἀπὸ ἀνάγκη γιὰ τὸ ζετύλιγμα τῆς ὑπόθεσης, πρέπει νὰ γίνῃ ἐκεῖνος ὁ χαρακτηριστικώτατος καὶ ὠραῖος διάλογος μεταξὺ 'Αστρούλας καὶ Στρωτοῦ. Στέλνει λοιπὸν ὁ συγγραφεὺς τὸ ἀντρόγενο τῶν Στρατίδηδων στὸ τραπέζι τους γιὰ νὰ φᾶνε δικαιολογώντας πὼς ἡ 'Αστρούλα σὲ τέτια ψυχολογικὴ στιγμὴ ποῦ βρίσκεται δὲν ἔχει ὄρεξη γιὰ φαί. Μὰ φαίνεται πὼς ἡ δικαιολογία αὐτὴ εἶναι ἐπιτήδης βλαβερὴ. Γιατί μποροῦσε ἀξιόλογα ὁ Στρωτὸς, με ὅση οἰκειότητα κι ἂν εἶχε στὸ σπίτι τοῦ Στρατίδη, νὰ μὴ πήγαινε νὰ κἀνὴ τὴν πρώτη του μετὰ τὴν ἐκλογὴ βίβλιτα τὴ γνωστὴ ὠρα τοῦ φηγιῶ. Κι ἀκόμα στὸ τέλος τοῦ ἔργου, γιὰ νὰ μείνουν μοναχῆς ἡ Ρωζάνη καὶ ἡ 'Αστρούλα, στέλνουνται οἱ ἄντρες σὲ πλαγιὴν κάμαρα νὰ συσκεφτοῦνε γιὰ μιὰ σπουδαία ὑπόθεση, κ' ἡ γριὴ Στρατίδαινα γιὰ νὰ ψῆσῃ καφέ.

Ὁ Στρωτὸς σὲ μερικὰ μέρη—καθὼς π. χ. στὴν πράξη ποῦ τοῦ λέει ἡ 'Αστρούλα γιὰ τὴ δημόσια θέση τοῦ ἀδερφοῦ της—δὲ μιλεῖ. Διδάσκει, καὶ κιντυνεύει μάλιστα νὰ πείσῃ καὶ σὲ ρητορικῆ. Δὲ λῆμε πὼς ὁ δραματικὸς συγγραφεὺς δὲν πρέπει νὰ βλέπῃ σὲ σκοπὸ κάποιος διδασχῆς. Μὰ νομίζουμε πὼς ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὴ δράση τοῦ ἔργου, κι ὄχι ἀπὸ τὰ λόγια ποῦ λένε τὰ πρόσωπα, γιατί τότε πιά τὸ ἔργο κατανταεὶ σὰ νὰ τὸ ἐκφωνεῖ κενένας ἱεροκήρυκας. Καλύτερα ὁ σκοπὸς τῆς διδασχῆς νὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα τοῦ δράματου βγαλμένο ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ θεατῆ. Τὰ τέτια μέρη ὅμως—σὲ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ ἔργα τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ βρίσκεται σὲ μεγάλο βαθμὸ—στὶς «'Αλυσίδες» εἶναι λίγα, ἂν καὶ μποροῦσε νὰ πῆ κανεὶς πὼς ἐξαιρετικὰ γιὰ τὸ εἶδος τοῦ ἔργου ἴσως νὰ ἐπιτρέπονται.

Οἱ ἀτεχνίτες αὐτὲς—καὶ κάποιες ἄλλες ἀκόμα μικρότερες—δὲ στέκονται ἱκανῆς νὰ κούρουνε ἓνα σύνολο ἀρκετὰ πιτυχημένο, ποῦ ἡ μεγαλύτερη αἰτία του δὲν εἶναι τόσο τὸ ἀρπᾶγμα τῆς μεγάλης Τέχνης, ὅσο ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα ν' ἀνεβάσῃ στὴ σκηνὴ τὰ κάπως πλατικὰ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς σημερινῆς ζωῆς μας. Κάπου ὁ ἴδιος κ. Ταγκόπουλος ἔχει χαρακτηρίσει τὸ ἔργο του με ἀρκετὴ ἐπιγνώση: «Γιὰ νὰ πιτύχω τὸ σκοπὸ μου, νὰ φέρω στὴ σκηνὴ τὴν ἀληθινὴ Ρωμαϊκὴ ζωὴ, δὲ δίστασα καθόλου νὰ θυσιάσω τὴν Τέχνη στὴν 'Αλήθεια». Τέτια ἔχει σταθῆ, νομίζουμε, ἡ δραματικὴ ἐργασία τοῦ συγγραφέα

ΑΝΤΑΡΤΗΣ*

(ἀπόσπασμα)

Ξανακαρδιώνεται, τσικίζει καὶ σκορπᾶ τοὺς ἀργοπορημένους καὶ ὅπου φύγει καὶ ποῖος νὰ πρωτοφύγῃ τώρα, ποῖος νὰ γυρίσῃ πρώτος στὰ παλιά μας τὰ λημέρια. Δίμνη τῶν πύθων μας καὶ τῶν καημῶν! θάναστενάχης χρόνους πάλι, στοιχειωμένο κύμα, θρηνολογεῖ ὁ ἀντάρτης ποιητῆς καὶ φεύγει με τοὺς ἄλλους. Ψόφοι ραγιαδες τρέχουν πίσω στὸ στρατό, κοπάδια πρόβατα κόβουν τὴ βία τῶν λόχων, τὴν τρομαγμένη σκιάδα σπρώχνει γιὰ νὰ προσπεράσῃ ὁ διπλοτρομαγμένος στρατιώτης. Πίσω καὶ πλάκωσε ὁ ἐχθρὸς! Σπᾶστε τὰ σύρματα, γκρεμίζετε τοὺς στύλους! Πῶς πάει στὰ Γιάννα τὸ φημισμένο γένος! Τὸ λόχο χάνει ὁ λοχαγὸς καὶ ὁ Παῦλος τοὺς συντρό-

*) Ἡ ἀρχὴ του στὸ περασμένο φύλλο.

φους. Ρεκαζούν γυναϊκόπαιδα, μουγκρίζουν τὰ γελάδια, τὰ πρόβατα βελάζουν—αὐριο λαμπρὴ, φτηνὰ τάρνια θὰ φάμε—ὁ σταυροκέτος χαροκοπᾶ, ὁ στρατιώτης βλαστημᾶ, ὁ Παῦλος βρίζει. 'Η φαντασία κανόνια αὐτιάζεται, κόκκινα φέσια βλέπ' ἐμπρὸς της' σκιαχτρα γίνετε στὴ λιονταρόκαρδη φυλὴ, ροδανθισμένες κουτσουπιές τοῦ κάμπου. Καλὴ λαμπρὴ στὰ Γιάννα! 'Αρτα, καλῶς μᾶς δέχεσαι καὶ πάλι. Δὲν ἔχω κἀτὴ πιά, δὲν ὀρίζω κορμί, πληγῆς οἱ φτέρνες μου, τέσσερες νύχτες ἄϋπνος, τέσσερες μέρες νηστικός, σὺρε κ' ἔλα ἀποκάμαμε, ἄς ἐρθῇ ὁ Τούρκος νὰ μᾶς κόψῃ!

*

Φτηνὰ ἔφαγε πράγματι τὸ γένος τῆς λαμπρῆς τάρνια τὴν ἄλλη μέρα. Καπνὸς καὶ τσίχνα ψηταριᾶς φουντώνουν τὸ γλαυκὸ ἄερα ἐκεῖ ποῦ σήμερα ὀχτῶ ἡ μπόμπα ἀντάριαζε κ' ἐκάπνιζε ἡ μπαρούτη. 'Η ρεμα εὐωδιάζουν πάλι τὰ περβόλια, κελαδοῦν τὰ πουλιά, λαγαρὸς τρέχει ὁ 'Αραχθος, παράδεισος ὁ τόπος' μες τὴν καρδιά τῆς ἀνοιχτῆς ἔπεσε τὸ Πάσχα αὐτὸν τὸ χρόνο. Βυθάει τὸ δόντι στὰ ψαχνά, ἡ ὄρεξη μεστώνει στὸ κρέας, ὁ σουγιάς ξύνει τίς πλάτες τῶν σφαχτῶν γιὰ νὰ προφητευσθῇ τῆς ἐκστρατείας ἡ

τύχη καὶ στὰ παγοῦρια, γεμάτα κρασί σήμερα, ξεβραχνιάζει ὁ λάφυργας, ἡ καρδιά ξαναθεριεύει. Μωρε, φευγὶ οἱ παλιότουρκοι! Νὰ μὴν τοὺς κυνηγήσουμε! Στὰ Γιάννα θῆκαστε τώρα. 'Αν σ' ἔφιναν οἱ φράγκοι! Δὲ βλέπετε, μᾶς γυρίζουν πίσω ἀπ' τὰ μισὰ τοῦ δρόμου.

Ὁ Παῦλος Γέρακας ξαφνίζεται. Ὁ ξάδερφό του Μπέλιας στέκει ἐμπρὸς του. Κρυμμένο, κάτω ἀπ' τὴν καπὸτα ὁ κατιφένιος ντουλαμάς, γυρσμένη ἀνάποδα ἡ χρυσοκεντημένη σκούφια.

«Στὰ Γιάννα θ' αἰγίχαμε!»

«Δὲν τοὺς ἀφίνεις! Ὁ πόλεμος θέλει παρᾶ. Μ' ἐξέθεσαν!»

Γιὰ πλιάτσικα εἶχε βγεῖ ὁ σταυραστός, πλιάτσικα ποῦ νὰ βρεθοῦν στοὺς βράχους τῶν Τζουμέρκων! Λουφὲ γυρεύει τώρα. Γυναίκες καὶ παιδιὰ πεινάνε πίσω. Ὁ ψηφοφόρος ξύπνησε κάτω ἀπὸ τὸν ἀντάρτη. Ὁ Βασίλης Μπέλιας δὲν ἐξώσθηκε τὴν πάλαι τοῦ προγόνου του γιὰ νὰ μαζέψῃ μαῦρα. 'Η κυβέρνηση πέφτει, ἔκουσε, κ' ἐκλογῆς θῆχουμε. 'Ἐχασε τὴ δόξα νὰ πάρῃ τὸ Συράκο, πρέπει νὰ χάσῃ καὶ τὴ βουλευτεία τώρα;

«Δόξα ποῦ ζήλεψες καὶ γιὰ τὸ γυιό σου, μάννα!» συλλογιέται, ἀρίνοντας τὸν ξάδερφό του, ὁ

των «Αλυσίδων». Οί «Ζωντανοί και πεθαμένοι» κι ο «Άσματος» είναι αληθινά οί πρόδρομοι μιας πρωτότυπης δραματικής αντίληψης που χρειάζεται σήμερα τὸ Ἔθνος. Δὲ σημαίνει ἂν ἡ δράση στὰ δράματα αὐτὰ μᾶς φαίνεται, ἀπάνου στὴ σκηνή, κάπως χλιαρή, οὔτε τὸ πὼς ὁ θεατὴς πρέπει νὰ ἐντείνῃ τὴν προσοχή του γιὰ ν' ἀρπάξῃ τὶς ιδέες τῶν διαλόγων ἃ θέλῃ νὰ νοιώσῃ τὸ δράμα στὸ σύνολό του. Αὐτὰ ἴσως νὰ εἶναι, γιὰ τὸ δικό μας τὸ κοινὸ μόνον, ἐλαττώματα τοῦ ἔργου. Ὅμως μπορεῖ κατόπι ἕνας ἄλλος τεχνίτης νὰ τὰ συμμορφώσῃ κι αὐτὰ μὲ τὴν ἀνώτερη μαστοριά τῆς σκηναϊκῆς οἰκονομίας καὶ νὰ ζευγαρώσῃ ἔτσι Τέχνη καὶ Ἀλήθεια.

Τὸ σημαντικό εἶναι, πὼς ὁ κ. Ταγκόπουλος εἰδείξε τὸ δρόμο πρῶτος ἀπ' ὄλους. Σ' ἕνα ἔθνος χωρὶς θέατρο ἴσαμε αὐτὴ τὴν στιγμή, θαρροῦμε πὼς δὲν εἶναι καὶ μικρὸ αὐτὸ πού κατάφερε ὁ συγγραφέας τῶν «Αλυσίδων».

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

ΤΡΕΛΛΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Στὸν Καμπύση :

Μήτε ποθοῦσε ὁ Νιδὸς γὰράξει
Σὲ πόθον ἀπάνεμο λιμάνι
Μὲ τῆς ψυχῆς του νὰ πετάξει
Τὰ διάπλατα φτερά τοῦ φτάνει.

Τοῦ φτάνει ἂν εἶταν νὰ σταλάξει,
Πάνου ἀπ' τὰ νέφη, στὸν Ἰορδάνη
Τοῦ Γαλαξία καὶ νὰ φαντάξει
Στάλα χρυσὴ στὸ ἡστερομάνι.

Παῖδι τοῦ τέλειου καὶ τοῦ ἀμέριου
Τοῦ αἰώνιου ἐπόθησε καὶ στέριου
Φωτὸς τὸ ἀνέσπερο ἡμέρι :

Πιὸ ἀπ' τὸν ἀπὸ πειλάγου αἰθέριου
Ταξιδευτῆς, στὰ οὐράνια μέρη
Χρυσοῦ ἀστεριοῦ ἴσως εἶναι ταίρι...

Σπέτσες. ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

ΣΤΟΥΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΕΣ

Δὲν κλείσανε δυὸ μῆνες ἀπὸ τὸν καιρὸ πού βεβαίωνα, πὼς ὁ κ. Σκληρὸς ἐβιάσθηκε νὰ βρεῖ ριζοσπαστικὰ καὶ προοδευτικὰ στοιχεῖα στὸν τόπο μας. Ἀπὸ τότε ὅμως ἀπὸ κοινωνικὸ μας ζήτημα ἐξελίχθηκε καὶ μὲ τὴν ἐξέλιξή του ἡ γνωριμιὰ μας τῶν ἀνθρώπων ἔγινε ἀνώτερη, ὥστε μᾶς ἐπιτρέπει περήφανοι σήμερ ν' ἀποταθοῦμε σ' Ἑλληνες σοσιαλδημοκράτες.

Μπορεῖ τὰ μάτια μας νὰ μὴν ἀντίκρυσαν ἀκόμα προλετάρους καὶ πρῶτες ὕλες βιομηχανίας. Τοὺς σοσιαλδημοκράτες ὅμως τοὺς εἶδαμε ὄλοι στὸ «Νουμᾶ», πού ἀπὸ τίς στήλες του κηρύξαν μ' ἐπιστημονικὴ κ' ἐπαναστατικὴ φρασεολογία τὸ πρόγραμμα τοῦ νεοσύστατου κόμματος μὲ τὸ παράξενο καὶ ξενότροπο βαφτιστικὸ του ὄνομα.

Ἄν ἡ σοσιαλδημοκρατία δὲν ἀριθμῆ ἀκόμα στὶς τάξεις της ὀπαδοὺς περισσότερους ἀπὸ τὰ δάχτυλα τοῦ ἑνὸς χεριοῦ, μᾶς εἶναι ἀδιάφορο. Οἱ τρεῖς, τέσσερες εἶναι ἀρκετοὶ νὰ ἰδρῦσουν τὸ κόμμα, ἀφοῦ μᾶς ἀπόδειξαν πόση πεποίθησι ἔχουνε στὸν ἑαυτό τους καὶ πόση πίστη στὶς πεποιθήσεις τους.

Καὶ λοιπὸν, ἐπειδὴ οἱ σοσιαλδημοκράτες εἶναι πραγματικὰ ὄντα καὶ φωτισμένα μυαλά, σοβαρὰ μπορεῖ νὰ τοὺς πρωτοχαιρετήσῃ ἕνας δημοτικιστῆς, ἀφοῦ κι' αὐτοὶ πρωτοφανερώθηκν ἀπλώνοντας τὸ χέρι μ' ἀδερφικὴ ἐμπιστοσύνη στοὺς δημοτικιστάς.

Ἵστερα ὅμως ἀπὸ τὸν ἀντιχαιρετισμὸ μας—πού τὸν ἐπιβάλλει καὶ ἡ καλὴ ἀνατροφή—πρέπει ἀμέσως ν' ἀκολουθήσῃ ἡ σοβαρὴ ἀναγνώρισι τῆς φύσεως τῶν ἀρχῶν ἑνὸς δημοτικιστῆ κ' ἑνὸς σοσιαλδημοκράτη, γιὰ νὰ φανῆ ἡ τεράστια διαφορὰ τους.

Μιά τέτια δουλιὰ τὴν καταπιανόμεστε μ' εὐχαρίστησή μας, ἀφοῦ προκληθήκαμε ἀπὸ φίλο μας πολῦτιμο, σὰν τὸν Πέτρο Βασιλικὸ, πού παραξενεύθηκε μὲ τὸ ὅτι δημοτικιστῆς ἄνθρωπος ἐγὼ ζεστόμισα τὴν ἀμφιβολία, ἂν ἐξέλιξη καὶ πρόοδο εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα.

Γιὰ τοῦτο θὰ προσπαθῶ νὰ δικαιολογήσω τὸ γιατί μπορεῖ νὰ εἶμαι δεκαεπτὰ χρόνια δημοτικιστῆς, χωρὶς ἡ νόση, ἢ καὶ ἡ παρανόση, τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως νὰ μὲ καταντῆσῃ στὰ δεκκοχτῶ σοσιαλδημοκράτη. Κι' ἀκόμα τὸ γιατί θὰ ἐξακολουθήσω νὰ εἶμαι δημοτικιστῆς, ἐν ᾧ συνάμα θὰ θεωρῶ τὸν ἑαυτό μου ξενότατο ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ σοσιαλδημοκρατισμὸ, πού θέλει τὴν ἀλλαγὴ (κάθε ἀλ-

λαγή) γιὰ τὴν ἀλλαγὴ, μολονότι μᾶς ἀποκάλυψε τὸ νέο—πού δὲν τὸ πιστεύουμε ἀκόμα—πὼς ὁ Μαρξισμὸς πού ἀνάθεψε τοὺς πρακτικὸς σοσιαλιστάς τοὺς ἔμαθε ν' ἀποδείχνουν, ὅτι ἐξέλιξη καὶ πρόοδο εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα, μ' ἕναν τρόπο, πού θὰ τὸν ὀνομάσομε ταχυδαχτυλογραφικὸ, ἀφοῦ δὲ μᾶς λείπει ἐντελῶς τίποτα λέγοντας— Πὼς εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα, γιὰτὶ ἡ πάλῃ τῶν τάξεων εἶναι τ' ὄργανο τῆς ἐξελίξεως πού θὰ δηγήσῃ τὴν κοινωνία στὴ μελλοντικὴ μορφή της, πού δὲν πρέπει νὰ ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὸ πᾶς θὰ εἶναι, ἐπειδὴ θὰ τὴ δώσει ἡ ἐξέλιξη. Περὶερρηγὴ ἀπόδειξη! πού μᾶς ἐπιτρέπει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ δουλιὰ τῶν πολιτικοοικονομικῶν ἐπιστημῶν εἶτανε νὰ συμβουλεύουν τὴν ἀνταρσία κατὰ τοῦ καθεστώτος, ἀπὸ τὸν ἀχαλίνωτο πόθο τῆς ἀλλαγῆς (κάθε ἀλλαγῆς), καὶ τὴν ἀδιαφορία γιὰ τὸ τί θὰ γίνῃ, ἀφοῦ τὰ κατόπιν ἐν γούναθι κείνται τῆς Κυρᾶ—Ἐξέλιξης. Χάνει μαλιστα τὴν ἐπιστημονικὴ βάση ὅποιος, σὰν κ' ἐλόγου μου, πιστεύει πὼς ἀπὸ τ' ὄργανο, πού βάζουμε στὴ δούλεψη τῆς ἐξελίξεως, μποροῦμε νὰ προφητεύουμε ἂν ἡ ἐξέλιξη—ἢ μεταβολή—θὰ μᾶς φέρῃ στὴν πρόοδο, ἢ στὸ χαμὸ.

Αὐτὰ καὶ ἄλλα τέτιχ μπορεῖ νὰ τὰ διδάσκει ὁ Μαρξισμὸς. Ἄς δοῦμε ὅμως σὰν τί νὰ λείπει ἡ Ἐπιστήμη (μὲ τὸ Ε), πού περιλαμβάνει τὶς ἀλήθειες πού διοικοῦν ὄλες τὶς ἐπιστῆμες (μὲ τὸ ε).— Ὅλοι βλέπετε, φίλε μου Βασιλικέ, τὴν Ἐπιστήμη προσκαλοῦμε συντρόφισσα καὶ βοηθὸ μας.

*

Ἡ Ἐπιστήμη (μὲ τὸ Ε) πού μετριοφρονέστατα ἐπαψε νὰ ζητεῖ τὴν ἐξήγησι τῶν φαινομένων, ἀλλὰ μὲ τὶς θεωρίες καὶ τοὺς νόμους της εὐκολύνει τὴ συνεννόησι τῶν ἐπιστημόνων ἀναμεταξύ τους καὶ δίνει τοὺς κανόνες τῶν σχέσεων καὶ τῆς ἀλληλουχίας τῶν παρατηρουμένων ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο φαινομένων, ἡ Ἐπιστήμη (μὲ τὸ Ε) λοιπὸν κατασκευάσει τὸν ὄρο ἐξέλιξη, γιὰ νὰ δείξῃ ἀοριστότατα καὶ γενικότατα ὅτι ὄλα τὰ ἐδῶ κάτω καὶ τὰ ἐκεῖ ἀπάνω, ὅπως τὰ βλέπει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ πέντε αἰσθητήριά του, ἀλλάζουν μορφές, μεταβάλλονται στὸ χειρότερο, ἢ στὸ καλλίτερο, ἀδιάφορο. Μὲ τὴ θεωρία της, ἄρα, ἡ Ἐπιστήμη δὲ μᾶς μαθαίνει καμμιὰ θετικὴ γνώσι, ἀλλὰ μᾶς ζκαλεῖ τὸ πὸ ρητὸ τοῦ Ἡρακλείτου τὰ πάντα ρεῖ, προσθέτοντας ὅτι ρέουν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, πού οἱ εἰδικὲς ἐπιστῆμες (μὲ τὸ ε) βάλθηκαν ἰδιαίτερα νὰ σπουδάσουν.

Παῦλος. Ὅσάν ἀπ' ὄνειρο βαρὺ ζυπνᾶ, σὰν σ' ὄνειρο γυρίζεις στοὺς στενοὺς τοὺς δρόμους, γεμάτους πάλι ἀπὸ στρατὸ κι ἀντάρτες. Οἱ γαριβαλδινοὶ παρδαλεύουν πῖο πολὺ τὸ θέαμα μὲ τὶς ὀλοπόρφυρες στολές τους. Κατάλυμα θέλουν κι αὐτοί, θροφὴ γυρεύουν. Κλειστά τὰ μαγαζιά, λαμπρὴ μέρα σήμερα, ποῖός ἀνοίγει; Καπνὸ ζητᾶει ὁ στρατός, κρασί οἱ ἀντάρτες. Σπᾶστε τὶς πόρτες, οἱ ἀδελφοὶ ἰταλοὶ βουθᾶνε στὴ ρεμοῦλα.

Ἐνας λεβέντης, τσιγκέλι τὸ μουστάκι του, στέμμα στὸ φῆσι, σταματᾶ τὸν Παῦλο.

«Δὲ μὲ γνωρίζεις; Εἶμ' ἔ Νύσο Τσιλιπούρδας, φίλος τοῦ σπιτιοῦ σου. Μοῦ πήραν ἀγχαρία τὸ κάρρο μου μὲ τᾶλογο πού δούλευα κι ἄς ἤμουν ἐφεδρος. Τρέχα, νὰ ζήσης, γλῆγορα νὰ μοῦ τὸ βγάλῃς!»

«Τὸ λόχο μου ἔχασα, στὸ λοχαγὸ μου δὸς μου γράμμα. Εἶναι φίλος σου, τὸ ξέρω», τὸν σταμάτησε παρῆκει ἕνας φαντάρος, Νακκλήτσας, ἀπ' τὸν τόπο του κ' ἐκέεινος.

«Νουνέ, δὸς μου ἕνα τᾶλλαρο καὶ θὰ μὲ σώσης» κ' ἡ βῶχα τοῦ κρασιοῦ ἐπνιξε τὸν Παῦλο. Βαφτιστικὸς τῆς μάνας του εἶταν αὐτάς, ἀντάρτης δὲν ἐπῆγε, λείπει, κοντὰ στὸν Μπέλια κι ἄς τῶδωσε ἕνα κατσάρικο, κι ἄς τῶταξε λαγούς μὲ πετραχίλια.

Ὅσο εἶναι ζωντανός, δὲν προσκυνᾶ ἄλλη πόρτα ἀπ' τῆς νουνας του.

Ἐξω ἀπ' τὴν πόλη βγαίνει ν' ἀναπνεύσῃ ὁ Παῦλος. Ἐχόρτασε κ' ἰδῶ φαγὶ τᾶσκέρι καὶ ζαπλωμένο στὰ λιοστάσια ξεκουράζει τὰποκαρωμένα μέλη. Ἄλλοι φειρίζονται, ἄλλοι κοιμοῦνται. Κάτω ἀπὸ ἕναν πλάτανο κύκλο ἔχουν κάμει μερικοὶ καὶ κουβεντιάζουν.

«Εἶδατε Τοῦρκο πουθενά; Γιατὶ νὰ ὑποχωροῦμε; Γιατὶ νὰδειάσομε δίχως αἰτία τὸν τόπο;»

«Κάτι θὰ τρέχῃ!»
«Εἶνος δάχτυλος!»
«Στὰ 78 δὲ μᾶς ἐγέλασαν; Στὰ 86 δὲ μᾶς ἀπόκλεισαν; Καὶ τώρα μᾶς γυρίζουν πίσω.»

Νὰ γελάσῃ ἢ νὰ θυμώσῃ ὁ Παῦλος; Γιατὶ κι αὐτὸς νὰ μὴν πιστέψῃ τᾶχα προδοσία; Φεύγοντας χθές, «τί φεύγουμε» μὴ δὲ ρωτοῦσε;

Κάποιος χτυπᾶ ἄξαφνα τὸν ὦμο του καὶ τὸν ζυπνᾶ ἀπ' τοὺς λογισμοὺς του.

«Πῖο κερδεμένος δὲν ἐβγάχα γώ, πού γλύτωσα τοὺς κόπους; καὶ σεις τί βγάλατε ἀπ' τὴν ἐκστρατεία!»

Ἐφεδρος μὲ πολιτικὰ εἶταν αὐτὸς πού τοῦ μιλοῦσε. Κάποιου σταφιδέμπορου γιοῦς, ἀποσπασμένος

σὲ γραφεῖο ἀπὸ τὴν πρώτη μέρῃ πού παρουσιάσθη. Ὅταν ἄρχισ ὁ πόλεμος, τὸν ἔδωσαν ὡς συνοδὸ σὲ δυὸ ἀγγλοὺς δημοσιογράφους.

«Τί γλῆντι πού τὸ κάμαμα μ' αὐτούς, δὲν ζερεῖς!» ἐκέλεισε τὴ διήγησή του ὁ φίλος του καὶ φεύγει.

Μιά σάλπιγγα χτυπᾶ, ὁ κύκλος κάτω ἀπὸ τὸν πλάτανο σκορπίζει, ὁ Παῦλος μένει μόνος μὲ τοὺς λογισμοὺς του.

Μαγεῖα εἶν' ὁ Ἀπρίλης ἐξω ἐκεῖ. Μοσχοβολοῦν οἱ λεμονιές, λευκὴ πλημμύρα τὰ λιοστάσια, μεθαίει ὁ δλογάλανος ἀέρας. Σὲ πῶθους λύνεται ἡ καρδιά, μακριὰ πετάει ὁ θλιμμένος νοῦς τοῦ νέου, σ' ὄρες χαμένες ἴσως πιά γιὰ παντᾶ· δειλὴ δειλὴ σαλεύει μίσχ ἢ σκέψη: τί ἤθελες νὰ γυρίσης, Παῦλε!

Ἐάφνω τὸ μάτι πέφτει πέρα στὰ βουνά· ἴσκιοι βαθιοί, γαλάζιοι ἀπλώνονται στὰ δασωμένα πλάγια, ἀστράφτουν οἱ κορφές τοῦ δειλινοῦ τὸν ἥλιο. Κάπου κεῖ εἶστε, κακοστράγαλο τοῦ Σουλίου βράχοι. Λάκκα, τὸ σύνορό σου πάτησε προχτές ὁ ἔγγονος τοῦ ἀρματωλοῦ σου. Τὸ ψευτισμένο τόνεζο μὲ τρίδιπλο καημὸ ἀνανιώνει.

Μιά σάλπιγγα σημαίνει πάλε σύναξη· μὲ βῆμα ἀπρόθυμο σέρνονται γύρω του οἱ ἀργοπορημένοι. Ὁ ἀντάρτης ἀλαφιάζεται, τοὺς συντρόφους του θυμᾶται.

Έτσι η κοινωνιολογία (που δὲν καλοεῖται ἀκόμα ἐπιστήμη, μὰ πὺ μπορεῖ νὰ εἶναι) ὅπως ἡ γλωσσολογία (πὺ εἶναι ἐπιστήμη), ὅπως ἡ ἐμβριολογία, ὅπως κάθε ἐπιστήμη (μὲ ε) μὰς δίνουν μὲ τοὺς νόμους τὴν ἀλληλουχία τῶν φαινομένων, πὺ, χάρη στὴ θεωρούμενη ὡς τὴν ὥρα γι' ἀλήθεια ἀτὰ ἴδια αἷτια φέρουν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα μὰς ἐπιτρέπουνε σ' ἕνα βαθμὸ νὰ προσητέψουμε τὸ δρόμο καὶ τὴ μορφή πὺ θὰ λάβει τὸ ἐμβρυο, ἡ γλώσσα, ἡ κοινωνία.

Καὶ λοιπὸν ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως, γιὰ ὅλες τὶς ἐπιστήμες καὶ γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, δὲν ἀποτελεῖ νόμο προόδου, ἀλλὰ δείχνει τὸ σύνολο τῶν φυσικῶν νόμων τῶν σχέσεων καὶ τῆς διαδοχῆς τῶν φαινομένων, νόμων πὺ πολλές φορὲς δουλεύουν πρὸς ἀντίθετα σημεῖα καὶ γι' ἀντίθετους σκοποὺς. Μὰς δίνει, ἀρα, ὁ περιληπτικὸς ἐπιστημονικὸς ὅρος ἐξέλιξη τὸσο τὴν ἰδέα τοῦ ἐμπρός, ὅσο καὶ τοῦ πίσω, ὅσο καὶ τοῦ παραστρατήματος.

Τὸ εἶπαμε ὅμως καὶ πρωτύτερα μ' ἄλλον τρόπο, ἡ Ἐπιστήμη ἔχει ἕνα μέσο — πὺ εἶναι καὶ ὁ πρακτικὸς σκοπὸς τῆς— νὰ καθυποτάσσει τὶς τυφλὰς βουλὰς τῆς φύσεως μελετώντας, πὺς τὸ α φαινόμενο προηγεῖται ἀπὸ τὸ β καὶ πὺς τὸ β θὰ τ' ἀκολουθήσει τὸ γ. Σπουδὴ πὺ ἐπιτρέπει στὴν κοινωνιολογία, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἄλλη ἐπιστήμη, προκαλώντας— ἂν μποροῦν — ἔγκαιρα τὸ α φαινόμενο, ἢ πνίγοντάς το, νὰ φέρουμε ἢ νὰ ἐμποδίσουμε τὸ γ.

Γιὰ τὴν κοινωνιολογικὴ ἐπιστήμη, λοιπὸν, ἡ πάλη τῶν τάξεων (ἕνα κοινωνικὸ φαινόμενο καὶ κοινωνιολογικὸς συντελεστὴς) ὅπως ἡ σύφιλη καὶ ὁ ἀλκολισμὸς δουλεύουν γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς κοινωνικῆς μορφῆς, ὅργανα ἀσυνείδητα τῆς ἀσυνείδητης ἐξελίξεως. Δὲν ὑπάρχει ὅμως κανένας λόγος νὰ δυναμωθοῦν ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο συνειδητὰ, οὔτε φακρικὰ ὁ ἀνθρώπος νὰ τ' ἀφήσει νὰ δουλεύουν, ὅσο μποροῦμε — χάρη στὴν ἐπιστήμη— ν' ἀποδείξουμε, ὅτι ἐδηγοῦν τὴν κοινωνία σὲ χειρότερο καὶ ὅσο μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε, πὺς δυνάμεθα νὰ ἐμποδίσουμε τὴν ἀνάπτυξή τους.

Γιὰ τὴ σύφιλη καὶ τὸν ἀλκολισμὸ— ὅργανα καὶ αὐτὰ σπουδαιότατα τῆς ἐξελίξεως, τῆς ἀλλαγῆς τῆς κοινωνικῆς μορφῆς— πιστεύω πὺς οὔτε ὁ Γερμανικὸς Μαρξισμὸς, οὔτε ὁ Ἑλληνικὸς σοσιαλδημοκρατικὸς θὰ διαφωνοῦν σὲ ὅτι πρέπει νὰ χτυπηθοῦν— μολοντὶ εἶναι ὅργανα τῆς ἐξελίξεως— γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Γιὰ τὴν πάλη τῶν

τάξεων ὅμως δὲ μὰς ἐπιτρέπουν ἀμφιβολίες καὶ συζήτηση· γιὰ τὴν ὅσον ὄργανο, λένε, τῆς ἐξελίξεως πρέπει νὰ τὸ δεχθοῦμε καὶ σὰ μοιραία ἀνάγκη. Κ' ἔτσι μὰς βρίζουν νὰ τὸ βοηθήσουμε καὶ συνειδητὰ, ἀφοῦ ἡ ἐξέλιξη θὰ εἴδῃ τὴ μελλοντικὴ μορφή τῆς κοινωνίας.

Ὁμολογοῦμε πὺς ὁ μηχανισμὸς καὶ ἡ συνέπεια τοῦ συλλογισμοῦ τοὺς δὲ μὰς φαίνεται οὔτε ἐπιστημονικὸς, οὔτε λογικὸς.

Ἐμεῖς συνεπέστεροι καὶ ἐπιστημονικότεροι (ἂς μὰς ἐπιτρέψουν νὰ τὸ φρονοῦμε) λέμε, ὅτι ὅπως ἡ ἐπιστήμη μὰς εἶπε νὰ πνίξουμε ὅργανα τῆς ἐξελίξεως τὴ σύφιλη καὶ τὸν ἀλκολισμὸ χάρη τῆς προόδου, ἔτσι συνειδητὰ δὲν πρέπει νὰ βοηθήσουμε τὴν πάλη τῶν τάξεων, προτοῦ ἐξετασθεῖ ἂν θὰ μὰς ὀδηγήσει στὴν πρόοδο. Πραγμα πὺ ἡ κοινωνιολογία, ἂν εἶταν ἐπιστήμη, θὰ μπορούσε νὰ μὰς τὸ πεί.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κοινωνιολογία δὲν εἶναι ἀκόμα θετικὴ ἐπιστήμη, ἀλλὰ παραμένει κατὰ τὸ πολὺ μέρος ἱστορικὴ, γιὰ τὴν ἐξέταση ἂν ἡ πάλη τῶν τάξεων— ὡς ὄργανο τῆς ἐξελίξεως— ὀδηγεῖ στὴν πρόοδο θὰ ρωτήσουμε καὶ ἡμεῖς τὴν Ἱστορία, ὅπως ἔκαναν οἱ σοσιαλδημοκράτες.

*

Ἀλλὰ, φαίνεται, πὺς ἡ Ἱστορία λείπει ὅσα θελεῖ ὁ ἀναγνώστης τῆς κάθε φορὰ νὰ βρεῖ στὶς σελίδες τῆς. Γιὰ τοῦτο καὶ ἐκείνους τοὺς βεβαίωσε, πὺς ἡ πάλη τῶν τάξεων φέρνει τὴν πρόοδο, καὶ ἡμῶν μὲ διδάσκει ὅτι ἡ πάλη τῶν τάξεων ὅταν ἐβοήθησε τοὺς κάτω νὰ νικήσουν τοὺς ἀπάνω γκρέμισε τὰ κράτη καὶ τοὺς πολιτισμοὺς σὲ χάος καὶ στὴν καταστροφή. Κ' ἀκόμα ὅτι τὰ κράτη πρόκοψαν ὅσο τὰ διοικούσαν οἱ ὀλίγοι γεροὶ, οἱ ἄριστοι. Γιὰ τοῦτο καὶ ἡ κοινωνιολογία ὀρίζει, ὅτι τὸ Κράτος εἶναι ὄργανισμὸς ὑπεροχῆς τῶν ὀλίγων ἐπὶ τῶν πολλῶν.

Καὶ γενικὰ μποροῦμε νὰ πούμε, ὅτι ὅταν οἱ ὀλίγοι σάπισαν τότε μόνο ἔγινε φανερὴ καὶ ζάναψε συνειδητὰ, σὲ τὴν ἡμέραν, ἡ πάλη τῶν ποδαριῶν μὲ τὸ χαλασμένο πλέον κεφάλι. Καὶ ἡ πάλη τότε χάρισε τὴ νίκη καὶ τὴν κυβερνία στὰ πόδια. Ἀμα ὅμως τὰ πόδια βαλθῆκαν νὰ κυβερνήσουν, ὁ πολιτισμὸς καὶ τὸ κράτος περπάτησε μ' ὅση εὐστάθεια καὶ ἀντοχὴ κατορθώνει νὰ βαδίζει ὁ ἀκροβάτης σὲ κάθετη στάση, μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω καὶ τὰ πόδια ἀπάνω.

Παραδείγματα μπρῶ νὰ φέρω ἀπὸ τὴν Ἱστορία ὄλων τῶν κρατῶν καὶ ὄλων τῶν πολιτισμῶν. Σπάρ-

τη, Ἀθήνη, Ρώμη Βενετία διατρανώνουν τὴν ἴδια ἀλήθεια— ὅτι καὶ ξεφυλίσθηκε ἡ εὐγένεια τότε φανερώθηκε ἡ ὀχλοκρατία καὶ ἀμέσως ἀκολούθησε ὁ ξεπεσμὸς καὶ ὁ χαμὸς τοῦ κράτους.

Ἄν γυρίσουμε τέλος τὰ μάτια μὰς καὶ στὰ νεώτερα κράτη τὸ ἴδιο θὰ παρατηρήσουμε. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γερμανία, πὺ τραβοῦν μπροστὰ ἀπ' ὄλους, τὸ χρωστοῦνε στὸν Καισαροβασιλισμὸ, στὴ συντηρητικὴ δυνάμη τῆς εὐγένειας καὶ σὲ ζανάνεισμα τῆς βουλῆς τῶν λόρδων. Κ' ἀκόμα θὰ δοῦμε ὅτι σ' αὐτὰ τὰ κράτη ὁ σοσιαλισμὸς ἔχει τὴ μικρότερη φούρια, ντυμένος τὴν εἰρηνικότερη μορφή τῆς πάλης. Ἀπ' ἐναντίας ἡ Γαλλία, μὲ τὴν ἀστικὴ τῆς ἐπαναστάση τοῦ 79 καὶ τώρα μὲ τὸ σοσιαλισμὸ τῆς στέκει, ἂν δὲν πάει πίσω. Κ' ἂς μὴ μὰς γελᾷ ἡ δυνάμη τῆς ἀδράνειας τοῦ μεγάλου ὄγκου τῆς, πὺ εἶναι μιὰ δυνάμη καὶ αὐτὴ— πάντοτε μεγαλότατη πὺς προδίδει ὅμως τὴ μεγάλη ζωὴ, τὴ μεγάλη κίνηση, πὺ δώσανε στὴ μάχη τῆς οἱ περασμένοι αἰῶνες.

*

Καὶ λοιπὸν ὅπως ἡ Ἱστορία— πὺ δὲ ρωτήθηκε γιὰ νὰ ὑποστηρίξει ὀρισμένη θεωρία— δείχνει τὸ κοινωνικὸ φαινόμενο τῆς πάλης τῶν τάξεων πολλές φορὲς στενωδεμένο μὲ τὰ φαινόμενα τοῦ ξεπεσμοῦ τῶν κρατῶν καὶ τῶν πολιτισμῶν, ἔτσι καὶ ἡ κοινωνιολογία ἐπιστήμη— ἐμβρυο, πὺ θὰ εἶναι φυσικὴ ἱστορικὴ ἐπιστήμη, ὅταν θὰ γίνῃ ἐπιστήμη, παραδέχεται τὴν πάλη τῶν τάξεων γιὰ ὄργανο μοιραῖο τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνιῶν, τὴν προοδευτικὴ καὶ ἄλλοτε τοῦ χαμοῦ, σχετικὰ μὲ τὰ αἷτια πὺ τὴν προκαλέσαν καὶ μὲ τὶς ἀνάγκες πὺ ἤρθε νὰ συμπληρώσει καὶ ἀνάλογα μὲ τὶς συνθήκες πὺ τὴν ἀναδείξανε συνειδητὰ.

Γιὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐπιστήμη (μὲ Β), πὺ δὲν ἔχει ἔδρα στὰ Πανεπιστήμια, οὔτε θάχει ποτὲ, μὰ καὶ πὺ δὲν παρασκευάζει θεωρίες ἐπιτηδες γιὰ νὰ δουλέψουν τὰ συμπερόντα πολιτικῶν κόμματος [ὅπως λ. χ. ἡ θεωρία τοῦ Μαρξισμοῦ τοῦ διασκευάσθηκε γιὰ νὰ δουλέψει τὸ σοσιαλιστικὸ πολιτικὸ κόμμα] παραδέχεται τὴ συνειδητὴ καὶ τὴν ἀσυνείδητη πάλη τῶν τάξεων ὡς ὄργανο τῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ συνάμειχ τὴν ἀναγνωρίζει προοδευτικὴ ὅταν ἡ ἐφεση τῆς ἀλλαγῆς παραμένει ἀνάλογη μὲ τὴν ἡλικία τῆς κοινωνίας καὶ φανερώναται ὡς ἀναγκαῖο συμπλήρωμα τῆς συντηρητικῆς δυνάμεως τῆς κοινωνίας.

Κ' ἐκεῖνοι τὸν ἐγύρευαν. «Οἱ Τούρκοι δὲν κατέβηκαν στὸν κάμπο, οἱ εὐζῶνοι τοὺς κρατοῦν τὸ πέραςμα σὲ μιὰ κλεισοῦρα», τοῦ εἶπαν, ὅταν τὸν ἐσημῆξαν ἀποβραδὴς στὴν πόλην.

Δὲν ἄργησαν τὴν ἄλλη μέρα, κοντὰ στὸ χάρωμα, στὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου βρέθησαν ξανά ὁ Παῦλος Γέρακας καὶ οἱ σύντροφοί του.

*

Τρεῖς μέρες ἀλλάζουν τουφεκιὰς ἀπ' τὰ ταμπούρια τοὺς οἱ εὐζῶνοι καὶ οἱ τούρκοι. Πόσοι εἶν' οἱ τούρκοι, πόσοι τοὺς ξέρε; Οἱ εὐζῶνοι ἕνα τάγμα μόνο καὶ ἕνα δὺο μπουλούκια ἀντάρτες· καὶ ἀπὸ ψηλὰ ἀπ' τὸ διάσελο δὺο τρία κανόνια βροντοῦν ἀριὰ καὶ πὺ, τὰ αἷματα νάχνουν. Πίσω χιλιάδες ὁ στρατός, μεντάτι ὅμως δὲ φτάνει. Ἄς τουφεκῶν οἱ εὐζῶνοι, νὰ λέμε: πολεμάμε.

Στῆθες, λόφοι ἀλκῆροι τὰ ψωμιά στὸ Λοῦρο, στὴ Στρεβίνα χάσιες, φρέσκες στέλνουν γύρα σὲ συντάγματα καὶ λόχους τὶς κουραμένες οἱ φουρνοὶ τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴ Φιλιππιάδα, — μωρέ, ἀλεύρια πᾶψησαν, ψωμὶ πὺ τῶρωσαν οἱ γουρνομήτες! — τὰ εὐζῶνικα μὴν ροκανίζουν τὴν ἀδόντιαστη γαλέτα.

Ἀπόλεμο θέλατε μαθεῖς! ἀφρίζει ὁ λοχαγὸς Λαχτάρας· ξερὸς ὁ λάργυγας, θολὸ τὸ κέφι, τί σῶθηκε

ἀπὸ τὰ προχτῆς τὸ οὐζο.

«Τί λές, μωρέ!»

Πάει νὰ σκάση ἀπ' τὸ κακὸ του μὲ τὸ μαντάτο πὺ τοῦ φέρνει ἕνα ρέμπελο, πὺς δὺο χιλιάρες τίγκα κουβαλήσε τοῦ συναδέσφου Παλιούρα, πὺ φυλάει μὲ τὸ λόχο του τὸ δρόμο τοῦ Γιανίνου, δὺο τρεῖς ὄρες παρακάτω. Τοῦ τίς ἔστειλε μ' αὐτὸν πεσκέει ἀπὸ τὴν Ἄρτα ὁ ἐφεδρὸς ἀνθυπολοχαγὸς του μὲ τὴν παραγγελία πὺς αὔριο θὰ γυρίση. «Ἄς κάτση τὸ παιδί, νὰ κἀν τὴ δουλιὰ του, νὰ γράφη στὴν ἐφημερίδα του καὶ αὐτὸ ὑπηρετῆ στὴν πατρίδα εἶναι», εἶπε ὁ λοχαγὸς Παλιούρας.

«Φτάνει νὰ στελεθῇ καὶ κρασί», πρόσθεσε ὁ ὑπολοχαγὸς του Γιαταγάνας, ἀδράζοντας τὴ μιὰ μποτλίγια. Καὶ μὴδὲ αὐτὸ, μὴδὲ τὰ γάλατα καὶ οἱ ζαϊρέδες καὶ τὰ χλωρὰ τυριά καὶ τὰ γιαούρτια. Στάνες εἶν' ἐκεῖ κοντὰ καὶ ὅτι καὶ ἂν θέλεις βρῖσκεῖς.

«Κ' ἡμεῖς ἐδῶ θὰ πολεμάμε!» ἀναστένανε ὁ λοχαγὸς Λαχτάρας.

«Στὸ χύρωμα, παλιόσκυλο!» ξεθύμανε, γουρλώνοντας τὰ μάτια, στὸν ὑπρητῆ του, Ἐπιομερίτη βλάχο, πὺ τέντωσε ταῦτι, ὅταν ἄκουσε γιὰ γάλατα καὶ γιὰ γιαούρτια.

«Κ' ἐσὺ ἐδῶ πέρα τί γυρεύεις;»

«Φουσκία, ἂν περισσεύουν» εἶπε δειλὰ, σιμῶνας τὰς ὁ Παῦλος Γέρακας.

«Δὲν πᾶς στὸ διάολο! Γκιντὶ! Ἐδῶ πὺ μαζωχτήκατε, κατισκοκλήστες. Φουσκία θέλετε γιὰ τίποτε ψιμάρα!»

Ὁ Παῦλος γύρισε τὴ ράχη δίχως νάπαντησῃ.

«Δὲν μὰς φτανε τὸ βρωμάσκερό μας, ἔχουμε καὶ τοὺς ἀντάρτες. Ἐγὼ κελὰ εἶπα νὰ τοὺς στέλναμε δεμένους πίσω», βρουχθήθηκε κατόπι του ὁ λοχαγὸς Λαχτάρας.

Στὴν ἄλλη ράχη εἶταν ὁ ξεδεσφὸς τοῦ Παύλου Βουλοδήμου μὲ τὸν ἄλλο λόχο. Ἄρ! καὶ ἐκεῖ βροντοῦσε τὸ τουφεκί, ἀνεκρὸς λευκὸς καπνὸς ἐκρέμονταν στὶς τσίμες. Ὁρθὸς ὁ ἀνῆφορος, ἔκαε ὁ ἥλιος τοῦ Ἀπριλιοῦ, ἀγκομαχοῦσε ὁ Παῦλος κάτω ἀπ' τὴ βαρεῖα καπότα. Κάπου πὺ χτύπαγε φούρα στὰ κοτρώνα κἀνα βόλι.

«Βρέ, πῶς ἐδῶ;» τοῦ φώναξε, ὅταν τὸν εἶδε ὁ λοχαγὸς Βουλοδήμος.

«Φουσκία θέλω», εἶπε ἀγκομαχώντας ὁ ἀντάρτης.

«Κάτσε νὰ ξανασᾶνης πρῶτα. Ἐλα, ἔμπα μέσα».

Βαθὺ εἶχε σκαμένο τὸ λαγοῦμι του στὸ βράχο ὁ Βουλοδήμος, πλατεῖα στρωμένες τὶς κουβέρτες καὶ

Ετσι η Επιστήμη, η νηφάλια, βρίσκει το ίδιο όργανο της εξέλιξης, την πάλη των τάξεων, τώρα όργανο χαμού και άλλοτε όργανο προόδου και το βρίσκει πότε με τη γλυκειά μορφή της άμιλλας, πότε με τη μορφή της πάλης (class war) και πότε με τη μορφή του πολέμου των τάξεων (struggle of classes).

Είναι αλήθεις αυτές που τις εγνώρισαν πολύ καλά οι πρώτοι πρακτικοί σοσιαλιστάι, τα μέλη του πρώτου σοσιαλιστικού συνεδρίου της Internationale (1864), που τη θεμελίωσε ο Μάρξ και που έζησε ως τα 1876, έτος που εξ αιτίας της Κομμούνας τα μέλη της διαφώνησαν και χωρισθήκανε σε τρεις ομάδες. Στα συνδικάτα (τύπου Trade-unions. Άγγλικός σοσιαλισμός). Στον κοινοβουλευτικό σοσιαλισμό του Μάρξ (Γερμανική μορφή). Και στον αναρχικό σοσιαλισμό του Bakounine (θερμούαιμη, Μεσογειατική μορφή).

Πιός ο λόγος του χωρισμού; Η άγρια κι άνομη μορφή της πάλης της Γαλλικής Κομμούνας ήταν η πρόφαση. Ο καθαυτός λόγος ήταν η ανάγκη να διαλέξει ο καθένας τα μέσα της πάλης ανάλογα με τη δύναμή του και με την αδυναμία—δύναμή του κι αυτή άρνητικής φύσεως—των διοικουσών τάξεων του τόπου του. Και χωρίσθηκαν, εν φή ή θεωρία ήταν για όλους η ίδια διδάσκοντας «ό κόσμος ζει και υπάρχει με το νόμο του αγώνα για την ύπαρξη», γιατί τα πράγματα τους έλεγαν— Η δύναμή σου, που εξαρτάται από το παραγωγικό κεφάλαιο κι από τον αριθμό των προλεταρίων, που τους δημιουργεί το κεφάλαιο, όσο κι αν φαίνεται μεγάλη δεν μπορεί να διαλέξει μονη της τα μέσα της πάλης, όταν η συντηρητική δύναμη του Κράτους δεν είναι παραλυμένη.—

Όπου, επομένως, η συντηρητική δύναμη του κράτους είναι ισχυρή εκεί και η πάλη θα λάβει την ήπιότερη μορφή. Και τέτια είναι η μορφή του σοσιαλισμού της Άγγλιας, που μολονότι και το κεφάλαιο της είναι τρανότατο κι οι εργάτες της πάμπολλοι, εν τούτοις οι εργατικοί σύνδεσμοι και τα συνδικάτα της μετριοπαθέστατα μοχθούν μόνο για το ανέθισμα του ήμερομισθίου, χωρίς κανένα δεσμό με την πολιτική και χωρίς λογαριασμούς και θεωρίες αναμορφώσεως της κοινωνίας

Η συντηρητική δύναμη του κράτους τείνει να λιγοστεύει—ο σοσιαλισμός γίνεται πολιτικό κόμμα

(Γερμανική μορφή). Μά η πάλη δεν παύει να είναι νομιμοποίηση.

Οι Γάλλοι τέλος δεν τρέμουν, όπως οι σοσιαλδημοκράτες της Γερμανίας, τ' αναρχικά κι άνομα μέσα, μά τα βρίσκουν όλα θεμιτά. Κι' ο Έρβέ, διάδοχος του Bakounine, — που τον αποκήρυξαν οι Γερμανοί στη Στουτγάρδη— δεν είδε στον Μπέμπελ παρά ένα Κάιζερ—σοσιαλιστή, γιατί στον τόπο του δε γνώρισε και δεν έννωσε, όπως ο Μπέμπελ, την επίθεση της συντηρητικής δύναμεις, που όριζει πρό πάντων τα μέσα της πάλης.

Ο σοσιαλισμός λοιπόν, που δημιουργήθηκε, νότα μπενε, από μιάν ανάγκη, δεν είναι παντού ένας, αλλά διαλέγει για να παλέψει τα μέσα, που του επιτρέπει η συντηρητική δύναμη των κοινωνιών. Κι' όπου η δεύτερη υπάρχει σημαντική τα πράγματα πάνε σαν καλά. Όπου όμως η δεύτερη δεν υπάρχει το Κράτος ζεσταίνει στον κόρφο του τον Κόμπρα, που θα το ανταμείψει με το θανάσιμο δάγκωμά του άργα ή γρήγορα.—Ετσι τουλάχιστο φαίνονται να λένε μέσα τους οι Μπέμπελ για τη Γαλλία, τρίθοντας τα χέρια, από το αίσθημα βίβαια της αδερφότητος των λαών.

*

Υστερ' απ' αυτά δε δικαιούμαστε τάχα να ρωτήσουμε: πιά η ανάγκη να ξαναψούμε στον τόπο μας την πάλη των τάξεων, αφού κεφάλαια παραγωγικά (μεγαλοβιομηχανία) και φτώχεια χρίσιμη (προλεταρίους παραγωγικής βιομηχανίας) δεν έχουμε; Και δεύτερα δε δικαιούμαστε απορώντας να ξαναρωτήσουμε: γιατί να προτρέξουμε να φέρουμε το κακό (στην περίπτωση που θα μας έρθει μοιραία), αφού μπορούμε να προφητέψουμε ασφαλώς, ότι τα μέσα της πάλης θα είναι της αποσυνθετικότερης μορφής, γνωρίζοντας ότι η συντηρητική δύναμη του Κράτους μας είναι μηδαμινή, σά δύναμη κράτους όχλοκρατούμενου;

Στην περίπτωση, τέλος, που θα γνωρίζαμε ότι το Κεφάλαιο μά μέρα θα μας έρθει κ' εδώ, για να ιδρύσει την Βιομηχανία που θα οργανώσει τους εργάτες κι' ότι μοιραία μετά ταύτα η πάλη των συμφερόντων των τάξεων θ' αναφαινότανε, ένα καθήκον μου φαίνεται πως είχαμε—Να εργασθούμε συνειδητά για να δυναμώσουμε τη συντηρητική δύναμη, ενισχύοντας από τώρα τον αγώνα της ασύνταχτης ακόμα τάξεως των **όλιγων φωτισμένων και θετικών ανθρώπων** κατά των όχλοκρατών,

κατά των δημοκόπων, κατά των χαλασμένων κεφαλιών, των υπέρμαχων της Ίσοπολιτείας, των ελεύθερων θεσμών, της άχαλίνωτης ελευθερίας των δικαιωμάτων του συνταγματικού πολίτη. Αγώνας που θ' αρχίσει (αν δεν άρχισε ήδη από τους δημοτικιστάς), ξεκαθαρίζοντας την πνευματική ζωή μας απ' όλες τις παράκαιρα και πρόκαιρα από το δασκαλισμό φουρνιρισμένες μπουρμπουλζήρες, που φέρανε το Κράτος, με τη μιá Βουλή και με τη λαϊκή θέληση, εδώ που το κχαντήσανε.

Και τολμώ να το ξεστομίσω, ότι σά συνέχεια του μαϊμουδισμού του δασκαλου και του έργου του δημοκόπου μου φαίνεται το πρόκαιρο φανέρωμα του σοσιαλδημοκρατισμού κ' η απόπειρά του, μ' επιστημονική θεωρία της μάδας, να μας μιλήσει για τ' αδικήματα του Κεφάλαιου και για τα δικαιώματα του προλεταρίου, που για μας είναι ξένες εγνεις και παράξενες έννοιες, αφού δεν είναι ακόμα φωνές ανάγκης, λόγια των ντόπιων πραγμάτων.

Για τούτο τελικά έχω τη γνώμη πως ο δημοτικιστής, που για την Ελλάδα είναι από τους Όλιγους, τους φωτισμένους και θετικούς ανθρώπους, που πρόκειται μά μέρα να συνταχθούν σε τάξη ένθικη, πρακτική, μετρημένη, μυκλωμένη, δε θα μπορέσει ποτέ του να συνεννοηθεί, μήτε να νιώσει το κάθε τι, που του θυμίζει τον αντίμαχο του Δασκαλισμό. Και δυστυχώς η σοσιαλδημοκρατία σας— φίλε μου Βασιλικέ— αποδειχεται κι' αυτή μά από τις πολλές μορφές που ζήσει να νύνηται ο σχολαστικισμός, δουλεύοντας να τελειώσει το καταστροφικό του έργο.

Νοέμβρης—Αθήνα

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

ΧΑΛΙΑ

Στο άγγελόκι του Κόστα Γαζία

1.

Άγάλια γάλικ πλάγιασε σης μένας την άγκάλη και κείνη δός του το κλεβε γλυκά-γλυκά φιλιέ... Και στ' όνειρό του το παλιον άγγέλο στ' άπρογάλι και τό λουζαν και χτένιζαν τα μαύρα του μαλλιά.

2.

Και ζύπνησε πρωί-πρωί και στολίξε τις κούκλες και μά στο καθρεφτάκι του γυροδσε και γελοδσε. Κ' εν άγγελούδι άχτένιστο με τα μαλλιά του μπουκλες απ' τον καθρέφτη του γυρευε και το γλυκοκοιτούσε.

3.

Στης γλάστρας την τριαντοφυλλιά το χέρι του χαπλώνει και πρόεμανε στάλες δροσιάς στών άγκυδιών τάχρια... Κ' εν άγκυδάκι άνόητο το χέρι του άγκυλόει κι από τα μάτια του κυλούν δυο διαμαντένια δάκρια.

(Βάσπορος)

ΧΡΙΣΤΟΣ ΔΕΛΤΑΣ

καθόνταν σταυροπόδι. Στο πλάι του το σπαθί, στη μέση του ζωμένο το πιστόλι, μαύρο το πρόσωπο, άστριφτο ξεχασμένο το μουστάκι.

Τέτιες ώρες τί να σε φιλέψουμε! Αυτό είναι το προσφάκι μου με την ξερή γαλέτα».

Κ' έδειξε μά τσαπέλα σ' ένα άπάνω στην κουβέρτα

Ο Παύλος καθησε δίχως να προσμείνη δεύτερη πρόσκληση έκοψε δυο σ'κα.

«Νερό μ'ην έχης;»

«Νά, το παγοϋρ' έχει μισό νερό και μισό ρόμι. Κοίταξε μόνο μ'ην τάδειάσης όλο. Μά πω; ιδώ, δε μούπες!»

«Εδώ κοντά μ'αστε κ' έμεις στ' Άνώγι έχου με πιάσει μά πλαγιά και τουφεκάμε».

«Καίτε φουσεκία δηλαδή, βαρείτε σαν κ' έμας τα βράχια. Άκου τί γίνεται και μύτη δε ματώνει».

Συγκρατητή βοή, άπόμακρη, σαν από κόσμο άλλο έφτασε βαθιά στον τράφο του λοχαγού Βουλοδήμου.

«Έχω έναν έφεδρο που ρήμαξε στις μπαταρίες τα φουσεκία. Φουσεκία, είπες, θές και σύ; Δεν παίρνεις, όσα θέλεις. Σάμπως κάουνε δουλειά κι αυτά, δέκα χρονών φουσεκία! Τώρα φωναζουμε το στιστή

μου και σου δίνει. Μά φάε καμιά γαλέτα πρώτα, ξανάσνε».

Ο Παύλος δέχτηκε την προσφορά κι ο Βουλοδήμος εξακολούθησε με τό άπαθές χαμόγελό του.

«Έ, τώρα πως σου φαίνεται το γλέντι; Δεν είν' όπως σου τάλεγα στην Άρτα; Με πορδές αλύά δε βάρουν, έτσι με την Τουρκία δεν πολεμάς. Ήθελα νάξεραι, π'ηρς τά Γιάννα ο Βασίλης Μπέλιας;»

«Στην Άρτα τον άπάντησα προχτές».

«Τα βλέπεις! Πούν' ο σοφτάς, που μου κουνούσε το κεσάλι, όταν του τάλεγα! Στα Γιάννα θα τα πούμε, μ' άπαντούσε. Αίσθημα κι όλο αίσθημα μου κοπάνανε. Θά μ' έπαιρνε και για κιστή, φοβάμαι. Και σύ, θαρρώ, το ίδιο θα με παίρνης, που με βρίσκεις; ιδώ μέσα. Θάθελες να μ' εύρης όρθο στο ταμπούρι, να δείχνω ίσως των τουρκών ό,τι τους έδειχν' ο Καραϊσκάκης. Άλλοι εΐταν τότες οι καιροί, σοφτάδες, σοφτάδες!»

«Κ' οι άνθρωποι άλλοι!» διέκοψε δηκτικά ο άντάρτης.

«Οι καιροί κάουνε τους άνθρώπους, Παύλο!» άπάντησε ήσυχα ο λοχαγός, «ας έσφιγγε και τώρα το λουρί, ως καθόνταν στο σβέρκο ο τουρκος κ' έβλεπες πως θα πολέμαε ο καθένας, έβλεπες νέους ήρωες κι

άντραγαθίς! Με σούμαρα και με κκπνούς, με ρέμπελους και με σοφτάδες δε γένονται πολέμοι στον καιρό μας, σοφτάδες, σοφτάδες! Τι να σου κήνη το αίσθημα, μόνο μ' αυτό στρατούς κόουμα δε φαίνεις; η ανάγκη κάνει τους στρατούς. Κρέμα που μ'όρξασαι κι απ' την Ευρώπη και δεν τό είδες».

Ο άντάρτης άρχισε νάναβη' μόλις βαπτιούνταν. Άλλ' άναψε κι ο λοχαγός.

«Με φούμαρα και με κκπνούς, μ' άντάρες και με ζήτω έργα δε γένονται» εξακολούθησε ύψω οντας τον τόνο, «σούσουρα μόνο γένονται, σούσουρα, άντάρες σαν και τούτη. Τάχερο δε βαστάει φωτιά, Παυλάκη, φουτώνει μόνο μά στιγμή και σβύνει. Πρωτη φορά τα βλέπεις σύ, ρώτα κ' έμένα πουμάι μιχρομαθημένος. Σου τόπα κι άλλοτε, βγήκα κ' έγω στα νιάτα μου άντάρτης, πήγα κ' έγω στην Πόλη με τό νού μου. Έ τώρα θα τα ίδης και σύ, θα ξεθυμάνης... Άκου, άκου, μπαταρίες μου κάνει πάλε ο άνθυπολοχαγός μου, όσο κι αυτός να ξεθυμάνη. Μπάμ, μπούμ, σε δουλειά να βρισκόμαστε, φουσεκία να χαλάμε, να παίζουμε σαν τα παιδιά...»

(άκολουθεί)

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΑΙΚΟΣ

Η «ΔΙΑΠΛΑΣΗ» ΚΑΙ ΤΑ ΡΩΜΙΟΠΟΥΛΑ

Βλέπω να συζητιέται πλατιά στο «Νουμά» ποιά ή άφορμή της σημερινής κακομοιρίας του Ρωμαϊκού Κράτους και να λέγονται πράγματι πολλές αλήθειες. Δόστω μου την άδεια να μπώ κ' εγώ στη συζήτηση αυτή και να πω κάποια γνώμη μου. Μα πρώτα-πρώτα θα παρακαλέσω κάθε διαβαστή του άρθρου μου τούτου να μη νομίση γκριναρήςδες μήτ' έμένα, μήτε το «Νουμά»—άν παραδεχτή και τυπώση τα λεγόμενά μου. Ρίχνω την ιδέα μου με την πεποίθηση, ότι λέω κάποια αλήθεια αποδειχνούμενη με πράγματα, κι άς την καλοστοχαστούν όσοι θαρρούν, ότι για να πάμε μπροστά χρειάζεται να έχουμε οι σημερινοί Ρωμιοί περισσότερο από κάθε άλλο χαρακτήρα: άς τή μελετήσουν, όσοι παραδέχονται για κυριώτερη άφορμή του τωρινού ξεπεσμού μας το κομματικό μικρόβιο.

Και τώρα άς μπώ δλόσα και ξάστερα στο θέμα μου: Θέλω να δείξω κι άν μπορέσω να χτυπήσω ένα μεγάλο κκκό, που κάνει στην Ελλάδα ή «Διάπλαση των Παιδων». Δέν ξέρω πώς διοικίετκι το περιοδικό αυτό: δέν ξέρω καλά-καλά ποιοι το γράφουνε: δέν ξέρω άκόμη άν βγαίνει για έπιχειρήση ή όχι. Ξέρω όμως από πολύν καιρό, πώς διαλαλεί ότι σκοπός του είναι να μορφώση χαρακτήρες, να διαπλάση (sic) ήθικά τους Ρωμιούς στην τρυφερή τους ηλικία. Μεγάλος κι άγιος ο σκοπός του, μα δλότελα αντίθετα τα μέσα που βάνε: σ' ενέργεια για να πιτύχη τέτοιον σκοπό. Θά πιστέψη—θαρρώ—τα λόγια μου όποιος προσέξη στα παρακάτω κι δέ βάλη με το νου του, πώς αυτά δέν λέγονται με πόνο κ' είλικρίνεια.

Κοντά στα τόσα άλλα μέσα (δηλαδή «Μικρά Μυστικά» και τά ρέστα), που μεταχειρίζεται ή Διάπλαση για να μορφώση ήθικά τα Ρωμιόπουλα, άνακάλυψε τώρα και κάμποσο καιρό και τα δημοηφιρίσματα. Κάνει σαν να πούμε έκλογές, όπου οι μικροί συντρομητάδες της με τον ψηφίο τους θά πούνε ποιος άπ' αυτούς έχει το καλλίτερο ψευτόνομα. Κάτι τέτοιο άπάνω—κάτω γίνεται. Άθωα διασκεδάση, θά πη δ καθένας. Ναί, άνωσως και γινότανε μ' άλλον τρόπο. Μα όποιος πάρη ένα φύλλο της «Διάπλάσης» και ρίξη μά ματιά για να ιδή πώς ενεργείται ή έκλογή αυτή θά νοιώση άμισως πόσο **έπιζήμια** και **πρόστυχη** είναι ή τέτοια διασκεδάση.

Ξέρουμε καλό όλοι μας πόσο το μικρόβιο το κομματικό στάθηκε άφορμή ν' άνοιχτούνε στο Έθνος μας οι άγιατρευτες πληγές του. Ξέρουμε καλλίτερα πόσο καλλιεργήθηκε από τους πατέρες μας και σύμφωνα με το νόμο της κληρονομικότητας μεταδόθηκε και σ' έμάς τους σημερινούς: για να το καλλιεργήσουμε σε μεγαλείτερο ίσως βαθμό. Και ξέρουμε άκόμη, ότι όλοι φωνάζουμε πώς ο κομματισμός έφαι και θά καταστρέψη την Ελλάδα. Σ' αυτή λοιπόν την ένικέφαλη Λερναία Ύδρη έρχεται σήμερα ή «Διάπλαση» να βάλη κι άλλο ένα κεφάλι. Έρχεται να καλλιεργήση το μικρόβιο πιδ μεθοδικά και πιδ σίγουρα για τή διαίωναση του είδους, του κομματισμού.

Θέλοντας ή «Διάπλαση» να γίνη πιδ εύχάριστη στους μικρούς συντρομητάδες της και να στερεώση τή ζωή της στη συνείδησή τους, κολακεύει την πιδ ταπεινή και την πιδ χαλάστρα ροπή του Ρωμιού: τον κομματισμό. Βρήκε το σφυγμό του Ρωμιόπουλου. Και γι' αυτό προκηρύχουμε έκλογές με δημοψηφίσματα. Και γι' αυτό βλέπουμε το μοναδικό πρξμα μέσα σε περιοδικό, που διαλαλεί για σκοπό του τή μόρ-

φωση χαρακτήρων και την ήθική διάπλαση, να δημοσιεύονται λόγια σαν και τούτα: «Προκαλώ Ζήτω ή Έλλάς και Έλληνόπαιδα επί λόγω τιμής, δηλώσαι, άν εν άγνοία και άκουσίως των έδημοσιεύθη άγγελία ύποστηρίζεώς μου. — Ονειροπόλος της Δόξης (1)».

Αηλώσαι επί λόγω τιμής!—Δέ νομίζει καθένας ότι ξαναδιαβάζει κανένα από κείνα τα περίφημα τερτίπια των πολιτικών μας στις παραμονές των εκλογών, όταν μαγερεύονται οι συνδυασμοί; Μα άς δούμε και πιδ βαθιά τήν ούσία των λόγων αυτών του Ονειροπόλου της Δόξης. Ζητάει το λόγο της τιμής τους, από δυό συνομήλικούς του, που ίσως-ίσως να μην περνάνε τα δέκα πέντε χρόνια. Καθώς φάνεται οι συντρομητάδες της «Διάπλάσης» λένε πάντα ψέμματα άναμεταξύ τους και γι' αυτό σε μιά σπουδαία στιγμή τα λόγια τους πρέπει να βεβαιωθούνε με όρκο άπάνω στην τιμή τους. Έτσι λοιπόν τους μορφώνει το χαρακτήρα ή κυρά-Διάπλαση κ' έτσι τους δασκαλεύει; Κι' άν δέν τους μορφώνη ή ίδια τέτοιους, κι άν δέν είναι αυτή ή άφορμή, που να νομίζονται άναμεταξύ τους περισσότερο ψεύτες παρή αλήθιοι οι συντρομητάδες της, γιατί να δημοσιεύη τέτοια λόγια; Ίσως όμως αυτό να μη της κάνει καμιά έντύπωση, επειδή άλλοιώς θά είχε καταφέρει να μάθη στα παιδιά που τή διαβάζουν, ότι άναμεταξύ τους πρέπει να βσιλεύη ή καλή πίστη (τουλάχιστο όταν μιλούνε από τις στήλιές της) να πιστεύη δίχως όρκον δ ένας τον άλλον ότι λείει αλήθεια: θά τους μάθαινε πόσο πολύτιμο κι άγιο πρξμα είναι στον άνθρωπο ή τιμή: ότι δέν πρέπει να όρκίζονται άπάνω σ' αυτή κάθε στιγμή και για αίτιές τιποτιένες. Δέν παίρνω τα πρξματα τραγικά: τα παίρνω ξερά κι όπως είναι.

Κι όταν λέω ότι το περιοδικό αυτό έρχεται να καλλιεργήση και να μεγαλώση το μικρόβιο της Ρωμαϊκής κομματομανίας και εκλογομανίας, βγάζω το συμπέρασμά μου από τις γραμμές της ίδιας της «Διάπλάσης». Διαβάστε τα παρακάτω για να ιδήτε πόσο έχω δίκιο: «Άφου λατρευτή Άγγελία της Έλπίδος πρώ(1)βαλες ως άσπίδα τήν Έυλον ύπόστασιν της χαροποιάς Έλπίδος, δηλώ σοι και δημοσία ένθερμοτάτην ύποστήριξιν διά πρωτεία, μεθ' όλων των φίλων μου και γνωστών. — Νανοπούλα του Μεσολογγίου, Έπίτιμος Πρόεδρος, Ηούς.» Ό και ή έπίτιμος πρόεδρος, που με τόσο καμάρι βάνει τον τίτλον αυτόνε δίπλα στο ψευτόνομα, δέ σας θυμίζει τους φοβερούς εκείνους κομματάρχες, που σε κάθε εκλογή παρουσιάζονται στις έφημερίδες για να διαλαλήσουν τή δύναμή τους ότι θά ύποστηρίξουν, το δείνα ή τον τάδε ύποψήφιο και δηλώνουν δημοσία ένθερμοτάτην ύποστήριξιν; Και δέ σας κάνει ο Διαπλάσιος κομματάρχης να φανταστήτε, ότι θά βγή μεθαύριο σ' άληθινές εκλογές ξεσπαθωμένος να δολώση δημοσία κτλ.; Και μήτε μπορεί να γίνη άλλιώς. Μιά κι άρχισε από τώρα να κάνει τον κομματάρχη, πώς θά φερθή άλλοιώςτικα όταν μεγαλώση κι άς μην είναι κ' έπίτιμος πρόεδρος; Ρωμιόπουλο θά μου πήτε είναι κι αυτό και παιδί του πατέρα του. Ναί: αυτό λέω κ' εγώ. Μα λέω άκόμη, ότι δέν ήταν άνάγκη να του το θυμήση από τα τώρα ή «Διάπλαση»: Έξόν άν έχρη για σκοπό της να κλωσάξη τους μελλούμενους κομματάρχες. Μιά σοφή παροιμία μας λείει: «όπου μικρομάθη δέ γερονταφίνει». Σύμφωνα με τή λαϊκή αυτή ψυχολογία—την άληθινή δηλαδή—το παιδάκι, που δοκίμασε τή γλύκα της έπίδειξης ότι έχει κομματική δύναμη, δέ θά βλέπη

1) Κοίταξε «Η Διάπλασις των Παιδων» 10 Νοεμβρίου 1907 άριθ. 50. Και τα παρακάτω κομμάτια από το ίδιο φύλλο τα παίρνω.

την ώρα πότε ν' άνακτευτή σ' άληθινές εκλογές σαν κομματάρχης σωστός, τότε θάρρη ή στιγμή που να τότε λογαριάσουνε ότι έχει και μπορεί να διαθέση κουκιά. Μα άν τ' «Ναυτοπούλα του Μεσολογγίου» είναι κορίτσι; Έ τότε σίγουρα, όταν έρθη σ' ηλικία, θά άναδέψη και στην Ελλάδα το ζήτημα, ότι πρέπει να έχουνε κ' οι γυναίκες ψηφο. Κ' επειδή στις παιδιατικές αυτές εκλογές λαβαίνουνε μέρος και πολλά άλλα κοριτσάκια, να που άργότερα θά ύπάρχουνε Ρωμιόπουλες δασκαλειμένες και ξεσκολισμένες για ένα τέτοιο ζήτημα. Αυτό ίσως να μη το στοχάστηκε ή «Διάπλαση».

Άς άφίσουμε όμως τις ύποθεσες κι άς έρθουμε στα πραγματικά. Μιά από τις τόσες πληγές, που παρουσιάζονται σε κάθε βουλευτική ή δημοτική εκλογή, ξέρουμε πώς είναι: και το πλήθος των ύποψήφίων. Άμάν! φωνάζουμε όλοι: ότοι δέ βάνουμε κλπη για βουλευτής, δήμαρχος, δημοτικός σύμβουλος ή δημορχικός πάρεδρος. Τι τους έπιασε όλους αυτούς; τους χριστιανούς κι άποφασίσχανε να εκτεθούν; Τίποτα δέν τους πιάνει. Είναι το μικρόβιο που είπαμε παραπάνω. Για να παρουσιάσουνε λοιπόν ένα παρόμοιο θέμα άμα μεγαλώσουν οι συντρομητάδες της «Διάπλάσης» προγγυμάζονται από τα τώρα: και φαίνεται ότι μερικοί πήρχνε όλο τον άέρα της ύποψηφιότητας. Να ένα παράδειγμα:

ΚΥΑΝΟΔΕΥΚΟΝ ΛΑΒΑΡΟΝ

ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ

Πρόεδρος «Πανελληνίου», Άντιπρόεδρος

«Παναρκαδικού» Συλλόγου.

Ποιος δέ θά στοιχηματίση ότι ο μεμπές αυτός, μόλις διπλωθή μ' ένα πανεπιστημιακό δίπλωμα ή γίνη κανένας έμπορος ή ξέρω γώ τί άλλο, δέ θά βάλη κάλη τουλάχιστο για δημορχικός πάρεδρος; και δέ θάραδιάση στο πρόγραμμα του κι άλλους τόσους τίτλους, όπως κάνει ο Ραλλής ο βεφίας ή ο Μούσης ο Πατριός ή κάθε δικηγόρος, γιατράκος, μικροεμποράκος; Μιά κι άνοιχτή ή όρεξη του παιδιού για ύποψηφιότητες και άναγκαστή να ζήτηση ψήφους—ας είναι και παιδιατικοί, βερουτιανοί δηλαδή—δύσκολα θά λησμονήση τή γλύκα της ψηφοθηρίας. Κι άφου μάλιστα τή έχη το αίμα του Ρωμιού να ξετρελλαινεται για τετοια, ή προδιάθεση δέν ύπάρχει φόβος να πάρη στα χαμένα. Θά τή ξέρη καλά αυτό βέβαια ή Διάπλαση που άνακατεύεται και με τα Ψυχολογικά και Παιδαγωγικά (1)

Κι ο Θεός να μξ: φυλάξη από τους μελλούμενους ύποψήφιους που μας προετοιμαζει ή «Διάπλαση». Θά είναι πκπαρδελαδες όσο παίρνει: θά φωνάζουνε για τή δόλια πκτριδα όσο δέ φώναζεν ίσαμε τώρα κανένας από μας τους σημερινούς φαμφαρόνους: Τί σας λείει αυτή ή παρακατιανή εκλογική ένέργεια; «...! Προτείνω φίλοις συναδέλφοις, όπως πανηγυρικώς άσπρίσωμεν κτλ... διατρανούντες ούτως έξαιρετικήν φιλοκαλίαν και τελείαν άνεξαρτησίαν από των έκμεταλλευτικών, δθθεν πατριωτικών, έπικλήσεων. Κορδόναρος», (Σημείωμα: Δέν σου είπεν άκόμα, παιδί μου—Κορδόναρε, ή Διάπλαση ν' άλλαξη; αυτό το ψευτόνομα, επειδή μπορεί να σου γίνη και θηλειά; Άλλά ξεχάσα: έχετε εκλογές και ταιριάζει: σ' ένα ψηφοφόρο τέτοιο ψευτόνομα). Καθώς βλέπουμε, πολλοί ύποψήφιοι έκαμαν και πατριωτικές έπίκλησες και οι αντίθετοι έρχονται να τους ξεσκαπύσουνε λέγοντάς τους εκμεταλλευτές του πατριωτισμού. Τί γλέντι παιδιατικό!—Ρωμαίο ήθελα να είπώ. Τί μόρφωση χαρακτήρα και τί διάπλαση ήθους!

(Στάλλο φύλλο τελώννει)

ΗΛΙΑΣ Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΑΗΣ

δτι δέν μπορούσε νά πιστέψη πώς εκεί μέσα μπορεί νά κατοική ψυχή. Οί ταξιδιώτες μας λοιπόν άρχισαν νά πιστεύουν πώς δέν υπάρχει πνέμα στον πλανήτη μας, όταν άξαφνα μέ τό μικροσκόπιο είδανε κάτι πιό μεγάλο από φάλαινα, πού έπλεε μέσα στη Βαλτική θάλασσα. Είναι γνωστό, πού εκείνη τήν εποχή ένα κοπάδι φιλόσοφοι γύριζαν άπ' τόν πολικό κύκλο, όπου είχαν πάει νά κάνουν κάτι έπιστημονικές παρατηρήσεις, πού κανένας δέν είχε σκεφτή ώς τότε. Οί έφημερίδες έγραφαν πώς τό καράβι έπεσε όξω στα παράλια τής Βοθνίας και πώς οί φιλόσοφοι είδαν κ' έπαθν για νά σωθούν. Πόσες φορές σ' αυτόν τόν κόσμο δέν ξέρουμε τί κρύβεται κάτω άπ' τήν έπιφάνεια τών πραγμάτων! Θά σάς διηγηθώ νέντα σκέτα τί ακολούθησε, δίχως νά βάλω τίποτα δικό μου. πού δέν είναι δά και μικρό κατόρθωμα για ένα ιστορικό.

ΚΕΦ. Ε΄.

Πειράματα και συλλογισμοί τών δυο ταξιδιωτών.

Ο Μικρομέγας σιγά σιγά άπλωσε τό χέρι πρós τό αντίκειμενο, πρόβαλε δυο δάχτυλα, τά τράβηξε πάλι πίσω μήπως κινή λάθος, και πάλι τά άνοιξε και τάλκισε, όπου κατόρθωσε τέλος πάντων μέ πολλή έπιτηδειότητα νά πιάνη τό καράβι, όπου εΐτανε αυτοί οί κύριοι. Τόβαλε κ' αυτό άπάνου στο νύχι του, προσέχοντας μήν τό πατήρη πολύ και τό σπάση.— Αυτό τό ζώο δέ μοιάζει διόλου μέ τό άλλο, είπε ο νάνος τού Κρόνου. Ο Σειριώτης πέρασε τό λεγόμενο ζώο μέσα στην παλάμη του. Οί έπιβάτες και οί ναύτες είχαν νομίσει: πώς τούς άρπαξε άνεμοστρόβιλος και πώς είχαν πέσει σέ κάποιον βράχο. Άρχισαν λοιπόν νά τρέχουν από δω κ' από κεί. Οί ναύτες έβγχαν βαρέλια μέ κρασί και τά κυλούσαν άπάνου στο χέρι τού Μικρομέγα. Οί γεωμέτρεις πήραν τά τετρητοκλήκιά τους και κατέβηκαν ίσια μέ τά δάχτυλά του. Έπί τέλους ένοιωσε κάτι πού τόν γαργάλισε στο δάχτυλο εΐτανε ένα κοντάρι. πού τού τό κάρωναν ίσια μέ ένα ποδάρι βάρους. Άπ' αυτό τό τσίμπημα κατάλαβε πώς άπ' τό ζώο πού κρατούσε κάτι τί είχε βγή, όμως δέν ύποψιάστηκε τίποτ' άλλο. Τό μικροσκόπιο του μόλις εΐτανε άρκετό για νά ξεχωρίση τή φάλαινα άπ' τό καράβι, λοιπόν για ένα όντο τόσο δυσκολοδιάκριτο σαν τόν άνθρωπο δέν ώφελούτε τίποτα. Δέν έννοώ νά πειροχέω κανένος τό φιλότιμο, είμαι όμως άνεγκασμένος νά παρακκλέσω τούς μεγαλόσχημους νά κάνουν έδώ μαζή μου τήν ακόλουθη παρατήρηση: "Οτι, αν τό άνάστημα τού ανθρώπου είναι πέντε ποδάρια, δέν κάνουμε σπουδαιότερη φιγούρα άπάνου στη Γη, άπ' όση θά έκανε άπάνου σέ μιá σφαίρα μέ δέκα ποδάρια περιφέρεια ένα ζώο μέ άνάστημα ένα έξακαιοχιλιοστό τού δάχτυλου. Φανταστήτε ένα όντο πού νά μπορη νά βασταζή τή Γη μέσα στην παλάμη του και νά έχη και τά άλλα όργανα άνάλογα. Δέν είναι άδύνατο νά ύπάρχουν πολλά τέτοια όντα. Τώρα λοιπόν σκεφτήτε, σάς παρακαλώ, τί ιδέα θά έχουν αυτά τά όντα για τίς μάχες μεις και για τά χωριά πού κερδίζουμε ή χάνουμε μ' αυτές.

Δέν άμφιβέλλω, πώς αν κανένας λοχαγός τών γρεναδιέρων διαβάση καιιά φορά αυτό τό έργο, θά κινή τούς σκούφους τών στρατιωτών του τουλάχιστο δυο ποδάρια άψηλότερους. Τόν είδοποιώ όμως, ότι όσα κ' αν κινή, κ' αυτός και οί άνθρωποι του θά είναι πάντοτε άπειροστά πραγματάκια.

Καταλαβαίνετε λοιπόν τί φοβερή έπιτηδειότητα

έπρεπε νά έχη ο φιλόσοφος μας ο Σειριώτης για νά διακρίνη αυτός πού έτρεχαν άπάνου στο χέρι του. Ούτε ο Leuwentoeck μέ τόν Wartsoeker, όταν πρώτοι είδαν ή νόμισαν πώς είδαν τά κύτταρα άπ' τά όποια είμαστε φτιασμένοι, δέν έκαμν τέτοια άνακάλυψη. Δέν περιγράφεται ή χαρά τού Μικρομέγα, όταν είδε εκείνα τά πραγματάκια νά σαλεύουν, και ύστερα πού βάλθηκε νά παρακολουθη τίς δουλιές τους και τά καμώματά τους. Φωνές πού έβγαζε άπ' τή χαρά του! Πήρε κ' ο σύντροφός του ένα μικροσκόπιο και κύτταζε κ' εκείνος.— Τους βλέπεις; φωνάζανε και οί δυο μαζή, έγώ τούς βλέπω. Κουβαλουνε πράματα, σκύθουνε, σηκώνουνται. Και τά χέρια τους έτρεμαν, άπ' τή χαρά, πού έβλεπαν τόσο άπίστευτα πράματα κ' άπ' τό φόβο μήπως τούς ξεφύγουν. Και ο Κρονιώτης, περνώντας άπ' τή δυσπιστία στην ύπερβολική εύκολοπιστία, τού φάνηκε πώς τούς είδε νά καταγίνονται στη διαίωσιση.— Ά, λείει, τήν έτσάκωσα τή φύση άπάνου στο έρνο. Και όμως είχε λάθος, τόν γέλασε ή όψη τών πραγμάτων, όπως πολύ συχνά τό παθαίνουμε, και μέ μικροσκόπιο και δίχως μικροσκόπιο.

(Στάλλο φύλλο τελιώνει)

ΕΙΣΙΔΙΟΣ ΓΙΑΝΙΑΗΣ

ΟΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Τό «Σκριπ» τής Δευτέρας ξανατύπωσε άλάκκιο τό άρθρο τού Ψυχάρη «Τριάντα χιλιάδες φράγκα χρυσά» τού τελευταίου «Νουμά». Τό ξανατύπωσε για νά κοροιδίσει τό γλωσσικό ζήτημα, τό όποιο μάάλιστα και τιλοφόρησε «Τό φαιδρον ζήτημα», μέ δέν πειράζει. Σώνει πού ξανατύπωσε τό άρθρο, και τό μολογούμε τέτιχ ύποστήριξη στον άγώνα μας δέν μπορούσε νά μās τήν κάνει ούτε ο φανατικότερος δημοτικιστής.

Τήν Τρίτη βράδι παίχτηκε στο Βασιλικό ο «Οιδίπους επί Βλάχω». Όσοι πήγανε κρατούσανε στα χέρια τους τόν «Οιδίπους επί Κολωνώ» τού Σοφοκλή, τό άρχαιο κείμενο δηλαδή, για νά μπορούσανε νά νιώσουν τό καινούριο έργο τού κ. Βλάχου.

Πολύ μās άρεσε τό καινούριο περιοδικό τού κ. Ποταμιάνου «Ελλάς». Για δημοσιογραφικό περιοδικό τό βρήσκουμε παραπολύ καλό. Καλύτερο, φυσικά, από τήν «Ηλεκτρονήκη» τού κ. Κακογεροπούλου.

Βγήκε τό καινούριο ήμερολόγιο τού κ. Σκόκου για τό 1908. Έχει διαλεχτή ύλη και λιγώτερες νεκρολογίες από τίς άλλες χρονιές. Κι αυτό είναι σημαντικώτατο.

Ο μάρμα Μιστριώτης δέν μπορούσε νά μήν άνακτωθεί στις τελευταίες φοιτητικές ταραχές. Μίλησε λοιπό στους φοιτητάδες και τούς είπε πώς καλά κάμνανε πού άπεργούν και χεραιοτήθηκα. Μά τό άνακτώμα του εΐτανε κάπως πλατωνικό. Ύστερ από τά Όρεσσειακά κ' από τό περίφημο εκείνο έγγραφο τού κ. Μπενή Ψάλτη, σά νάβαλε γνώση πιά ο μάρμας.

Ο «Ανατόρτις» τού Πέτρου Βασιλικού πού δημοσιεύουμε στην έπιφυλλίδα μας, είναι ολοζώντανη ζουγραφία παρμένη από τό φυσικό. Ο Βασιλικός στα 97 εΐταν έφεδρος αξιωματικός στη Ήπειρο και πολέμησε κ' έτσι οτι ζουγραφίζει τό είδε μέ τά μάτια του.

Τήν Τετράδη ξαναπαίχτηκαν οί «Άλυσίδες» για δεύτερη φορά στο Δημοτικό Θέατρο από τό θέατρο τού κ. Θ. Οικονόμου. Εΐχαμε γράψει πώς από τούτο τ' φύλλο θάρηνησουμε νά τυπώνονται στο «Νουμά» μέ ή πολλή ύλη, μās άναγκάζει νάν τις άφίσουμε για άλλο φύλλο.

Η καινούρια «Γραμματική τής Ρωμαϊκής Γλώσσας» τού Φιλίχτα πουλιέται και στα γραφεία μας 3 δρ.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Στεφ. Μαρ. Στο άρθρο τό κριτικώτατο τού φίλου Ξενόπουλου για τίς «Άλυσίδες» ή άπαντήσαμε όταν έρθει ή ώρα του. Λογαριάζουμε νά τυπώσουμε πρώτα τό δρμα

κ' ύστερα τίς διάφορες κρίσεις, για νά μπορούσαν οί αναγνώστες μας νάν τις κρίνουν καλύτερα. Άξίζει τόν κόπο νά κριθούνε μιá φορά κ' οί κριτικοί μας.— κ. Μ. Μās άρεσαν οί λέξεις πού μās έστειλες και τίς δημοσιεύουμε. «Ο άνασάρ μπορεί νά είπωθε: αξιόλογα άναιβαστήρας ή άναιβαστήρι, αντί άναβαστήρας» πού τ'όφτιαζε ή καθαρεύουσα. Τά νιώσματα λέγονται στο Μεσολόγγι και παραμανιέματα και οί θεματοφύλακες λέγονται σέ πολλά μέρη τής Ελλάδος και άπ' θώστερες από τό ρήμα άπιθάνω».

Η ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

είναι ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ για τό λαό και δέχεται καταθέσεις από μιá δραχμή κ' άπάνω. Σου πλερώνει τόκο 4 1/2 % και σου δίνει πίσω τά χρηματά σου όποτε θελήσεις είτε όλα είτε μέρος άπ' αυτά.

ΚΕΡΔΟΣ 438,700 ΔΡΑΧΜΩΝ

Ναι! 438,700 δραχμές έδωκε μέχρι τούδε τό γραφείο τού τραπεζομεσίτου κ. Ίω. Φωτίου εις τούς πελάτες του. Ήτοι εκ τών άγοραστών λαχειοφρών δημολογιών εκ τού γραφείου του έχουν κερδίσει διάφορα ποσά, άνερχόμενα εις τόν στρογγυλόν αριθμόν 438,700 δραχμών.

Ο κ. Ίω. Φωτίου θέλει ν' άναβιβάση τό πασόν τούτο εις 1,000,000 δραχ και καλεί, τούς θέλοντας ν' άγοράσωσι τιαούτην νά προσέλθωσιν εις τό τυχερόν γραφείο του, όπου πάντως θά κληρωθή μετ' άμοιβής δημολογία τις και τί χαρά νά είναι ή πρώτη μέ τάς 100,000, χρυσής δραχμάς τήν 19 Δεκεμβρίου έ. έ. στα γενήσεται ή κλήρωσις.

Όσαύτως έγγράφονται μέλη τού ύπό τήν προεδρίαν τού κ. Ίω. Φωτίου «Ταμιευτηρίου» διά τόν λαόν αναγνωρισθέντος διά τού από 1 Ιουνίου 1906 Β. Δικτάγματος μέ διδράχμους μηνιαίας καταθέσεις.

ΣΤΟΥ «ΝΟΥΜΑ»

τό γραφείο (δρόμος Ζήνωνος (πουλιούνται ΜΙΑ ΔΡΑΧΜΗ τό ένα και 1,25 φρ. γρ. για τό εξωτερικό, τάκολουθα βιβλία: τού ΨΥΧΑΡΗ «Τό καιρο τού Γιαννιέρη» — τού ΠΑΛΛΗ «Ήλιος και Φεγγάρι» — τού ΦΩΤΙΑΔΗ «Τό γλωσσικό ζήτημα και ή Εκπαιδευτική μας άναγέννηση» — τού ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ «Ίστορία τής Ρωμοσύνης», «Μαζώχτρα και Βρουκόλακας» και «Νησιώτικες Ίστορίες» — τού Δ. ΤΑΝΤΑΛΙΔΗ «Οί στίες μου» — τού ΠΑΝΤΕΛΗ ΧΟΡΝΑ «Τό Άνεχτίμητο» (δογμα) — τού ΗΛΙΑ ΣΤΑΥΡΟΥ «Θρησκεία και Πατρίδα» — τού ΣΤΕΦ. ΡΑΜΑ «Τά Παλιά και τά Κινηύρια» — τού Γ. ΑΒΑΖΟΥ «Η μετρία» — τού Δ. Η. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ «Ζωντανό και πεθάνον» και «Ο Άσωτος» (δράματα) — τού ΛΟΓΓΟΥ «Δάφνης και Χλόη» (μεταφρ. Βουτιερίδη) — τού ΕΥΡΗΜΑΗ «Η Μήδεια» (μεταφρ. Περιχλιτίτ) — τού ΣΟΦΟΚΛΗ «Οί Λίχες» (μετάφρ. Ζήσιμου Σιδερη).

Η ΙΑΙΔΑ μεταφρασμένη από τόν Άλέξ. Παλλά, δρ. 2 και φρ. γρ. 2 1/2 για τό εξωτερικό.

Ο ΑΣΡΗΙΝΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ τής κ. Άλεξάντρας Παπυμοσκού, χρυσοδεμένος, δρ. 1 1/2 και φρ. γρ. 2 για τό εξωτερικό

Τού ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ «Ίαμβοι και Άναπιστοι» — «Τρισύγενη» — «Γραμματικά» — «Άσάλευτη Ζωή», 6 δρ. αντίς 12 πού πουλιούνται στα βιβλιοπωλεία. Για τίς επαρχίες 6,50 και για τό Έξωτερικό 7 φρ. γρ. δίχως άλλο έξοδο για τά ταχυδρομικά. — «Ο οδοκατάλογος τού Γύφτου», 3 δραχμές. «Ο θάνατος τού Παληκαριού» δρ. 1.

Τού ΙΑΔ «Μαρτύρων και ήρώων άίμα.» δρ. 2.

Τού Γ. ΜΑΡΚΕΤΗ Ηλουτολογία (Δρ. 1) — Κριτική τού άδολου λογισμοί τού Κάντ (δρ. 1) — Τό δατυμολογικό ζήτημα στην Άγγλία (λερτά 50)

Τού ΔΕΑΝΤΡΟΥ Κ. ΠΑΛΑΜΑ τά «Πρώτα τραγούδια» δρ. 1.

Τού ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ «Τό Μπαμπάκι» δρ. 1. Τής κ. ΕΙΡΗΝΗΣ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ «Από τόν κόσμο τού σαλονιού» δρ. 1.

Τού ΨΥΧΑΡΗ όλα τά έργα από δρ. 4 ο τόμος. Τού Γ. ΣΚΑΜΠΟΥ «Τό κοινωνικό μας ζήτημα» δρ. 6,50.

Τό γραφείο τού «Νουμά» στέλνει στους συνδρομητάδες τού Έξωτερικού ό,τι βιβλία τού ζήτησανε στις τιμές πού τά πουλουνε τάλλα βιβλιοπωλεία, δίχως παραπανιστό έξοδο, έξόν τά ταχυδρομικά.

Τόμοι παρασμένοι τού «Νουμά» (έξόν από τόν πρώτο πού δέν ύπάρχει κανένα του αντίτυπο) πουλιούνται δρ. 12 ο ένας για τήν Ελλάδα και φρ. γρ. 12 για τό εξωτερικό.